

Mari Suvistola

**YRITTÄJYYSKASVATUS – TEEMAVUOSI SUOMUSSALMEN KIRKONKYLÄN
KOULULLA**

Opinnäytetyö
Kajaanin ammattikorkeakoulu
Tradenomikoulutus
Liiketalouden koulutusohjelma
Syksy 2007

**Kajaanin
ammattikorkeakoulu**

OPINNÄYTETYÖ TIIVISTELMÄ

Koulutusala Yhteiskuntatieteiden, hallinnon ja kaupan ala	Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma
Tekijä(t) Mari Suvistola	
Työn nimi Yrittäjyyskasvatus – teemavuosi Suomussalmen Kirkonkylän koululla	
Vaihtoehtoiset ammattiopinnot Markkinointi	Ohjaaja(t) Päivi Malinen
	Toimeksiantaja Suomussalmen kunta / Kirkonkylän koulu
Aika 26.11.2007	Sivumäärä ja liitteet 47+2
<p>Yrittäjyyskasvatus tuli osaksi peruskoulujen valtakunnallista opetussuunnitelmaa vuonna 2004.</p> <p>Työn tavoitteena oli tarkastella Kainuussa sijaitsevassa Suomussalmen Kirkonkylän koulussa lukuvuonna 2006 - 2007 toteutetun yrittäjyyskasvatuksen teemalukuvuoden onnistumista koulun 7. - 9. luokkalaisten mielestä. Tutkimusongelmana oli se, miten yrittäjyyskasvatuksen teemavuosi onnistui ja näkyikö teemavuosi riittävästi. Suomussalmen Kirkonkylän koulussa on aiemminkin ollut teemavuosia, mutta niiden onnistumisesta ei ole tehty tutkimuksia. Teemavuosia järjestetään myös jatkossa, joten tutkimuksesta voi olla hyötyä myös tulevien teemavuosien suunnittelussa.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kahdessa osassa. Molemmissa osissa tutkimusmenetelmänä käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Tutkimusaineisto koostui haastatteluista sekä kirjallisista esseevastauksista. Ensimmäinen tutkimusaineiston keruu marraskuussa 2006 käsitti haastattelut, jotka tehtiin 7. ja 9. luokkien oppilaille. Haastattelussa kartoitettiin oppilaiden yrittäjyyskasvatustietämystä sekä sitä, miten oppilaat suhtautuivat yrittäjyyteen. Toisessa osassa 7.-9. luokkalaisten annettiin toukokuussa 2007 kaksi esseekysymystä, joiden avulla selvitettiin teemavuoden onnistumista, teemavuoden näkyvyyttä sekä oppilaiden halua ryhtyä yrittäjäksi. Haastattelututkimuksessa oli mukana 90 oppilasta ja esseevastauksiin vastasi 59 oppilasta.</p> <p>Yrittäjyyskasvatuksen teemalukuvuosi onnistui Suomussalmen Kirkonkylän koulun 7. - 9. luokkalaisten mielestä hyvin. Teemavuoden näkyvyyteen olisi kaivattu parannuksia.</p>	
Kieli	Suomi
Asiasanat	Yrittäjyyskasvatus, laadullinen tutkimus
Säilytyspaikka	☒ Kajaanin ammattikorkeakoulun Kaktus-tietokanta ☒ Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

School Business	Degree Programme Business Administration
Author(s) Mari Suvistola	
Title Entrepreneurship Education – Theme year at Kirkonkylä School in Suomussalmi	
Optional Professional Studies Marketing	Instructor(s) Päivi Malinen
	Commissioned by Suomussalmi municipality / Kirkonkylän koulu
Date 26.11.2007	Total Number of Pages and Appendices 47+2
<p>Entrepreneurship education became part of the national curriculum in comprehensive schools in Finland in 2004. Kirkonkylä school is located in Suomussalmi municipality in the Kainuu region. Entrepreneurship education was the subject of a theme year in the school during the study year 2006-2007.</p> <p>The aim of this thesis was to discover how this theme year succeeded and if it was visible enough. The school has organized theme years earlier as well, but their success has not been studied before. The plan is to organize theme years in the future, too and this thesis can help with planning the future theme years.</p> <p>The research was conducted in two sections. In both sections, qualitative research was used as research method. The research material was collected with interviews and essays. The interviews were held in November 2006. The interviewees were pupils in the 7th grade and in the 9th grade. The aim of the interviews was to collect information on the pupils' knowledge of entrepreneurship education and on their attitudes towards entrepreneurship. In the other section, all of the pupils from 7th grade to the 9th grade received three essay questions in May 2007. The questions were about the success of the theme year, its visibility and the willingness of the pupils to become entrepreneurs in the future. 90 pupils were interviewed and 59 pupils answered the essay questions.</p> <p>Kirkonkylä school pupils thought that the theme year in entrepreneurship education succeeded well. On the other hand, the pupils said that the visibility of the theme could have been better.</p>	
Language of Thesis	Finnish
Keywords	entrepreneurship education, qualitative research
Deposited at	☒ Kaktus Database at Kajaani University of Applied Sciences ☒ Library of Kajaani University of Applied Sciences

ALKUSANAT

Tämä opinnäytetyö tehtiin toimeksiantona Suomussalmen Kirkonkylän koululle. Opinnäytetyöni sai alkunsa ollessani harjoittelemassa koululla syyslukukauden 2006 aikana. Teemavuosi innoitti tutustumaan tarkemmin yrittäjyyskasvatukseen sekä teemavuoden vaikutuksiin.

Haluan kiittää kaikkia jotka edesauttoivat työni tekemistä. Erityiskiitokset Päiville hyvästä ohjauksesta ja kannustuksesta. Kiitos Jyrille lähes loputtomasta kärsivällisyydestä ja työn ajoittaisesta tauottamisesta.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 YRITTÄJYYS	3
2.1 Yrittäjän ominaisuudet	7
2.2 Yrittäjyys, yhteiskunta ja kulttuuri	8
2.2.1 Yrittäjyys ja organisaatiokulttuuri	10
2.2.2 Yrittäjyys ja nuoret	11
2.3 Yrittäjyyskasvatus	12
2.3.1 Yrittäjyyskasvatus opetussuunnitelmissa	15
2.3.2 Yrittäjyyskasvatuksen toimenpiteet	17
2.3.3 Yrittäjyyskasvatus ja oppimisympäristö	19
3 TUTKIMUSMENETELMÄ	23
3.1 Laadullinen tutkimus	24
3.2 Tutkimuksen toteutus	26
4 YRITTÄJYYSKASVATUKSEN TEEMAVUOSI	29
4.1 Yrittäjyyskasvatus – teemavuoden esittely	29
4.2 Arvioinnin tulokset	31
4.2.1 Teemavuoden näkyminen	32
4.2.2 Teemavuoden onnistuminen	34
4.2.3 Yrittäjyys ammatinvalintavaihtoehtona	36
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	41
LÄHTEET	45
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Suomussalmen kunnan perusopetuksen teemavuoden aiheena lukuvuonna 2006 - 2007 oli yrittäjyyskasvatus. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, kuinka teemavuosi onnistui Kirkonkylän koulun 7. - 9. luokkien oppilaiden mielestä.

Kirkonkylän koulu sijaitsee Kainuussa, Suomussalmen kirkonkylässä. Koulussa oppivelvollisuuttaan suorittaa noin 300 oppilasta. Kirkonkylän koulu käsittää alaluokat esikoululaisista kuudenteen luokkaan, yläluokat seitsemännestä yhdeksänteen luokkaan sekä erityisoppilaiden pienryhmät esikoululaisista yhdeksänteen luokkaan.

Yrittäjyyskasvatus on sisällytetty sekä vuosien 2003 - 2007 aikana toimineen hallituksen hallitusohjelmaan, että peruskoulujen opetussuunnitelmaan vuodesta 2004. Yrittäjyyden vahvistaminen Suomen yhteiskunnassa on koettu tärkeänä myös Vanhasen 2. hallituksen hallitusohjelmassa.

Tämän työn teoriataustana on käytetty yrittäjyyskasvatusta erityisesti perusopetuksen näkökulmasta. Peruskoulujen vuonna 2004 kirjattua opetussuunnitelmaa sekä Suomussalmen kunnan omaa paikallista opetussuunnitelmaa on myös käsitelty.

Yrittäjyyskasvatusta on kaikki sellainen toiminta, mikä edistää oppilaiden yrittäjämäistä toimintaa eli oma-aloitteisuutta, riskinottoa sekä itsevarmuutta. Toisin kuin voisi kuvitella, yrittäjyyskasvatus ei keskity yrittäjyyteen liiketoiminnan muotona, vaan yksilöiden asenteisiin vaikuttaviin asioihin.

Tutkimusmenetelmänä tässä opinnäytetyössä on käytetty kvalitatiivista tutkimusmenetelmää ja tutkimusaineistona haastattelututkimusta ja kirjallisia esseevastauksia. Ennen teemavuoden tapahtumien varsinaista alkamista 7. ja 9. luokan oppilaita haastateltiin suullisesti siten, että haastattelutilanteessa marraskuussa 2006 oppilaat olivat omassa tutussa ryhmässään. Toinen tutkimuskierros toteutettiin antamalla kaikille 7. - 9. luokkalaisille toukokuussa 2007 kaksi kysymystä, joihin he vastasivat kirjallisesti esseetyyppisin vastauksin. Nämä avoimet kysymykset annettiin vastattavaksi teemavuoden tapahtumien ollessa loppusuoralla.

Tämä työ on tarkoitettu ensisijaisesti Suomussalmen kunnan perusopetuksen kouluille avuksi tulevien teemavuosien suunnittelun tueksi. Myös yrittäjyyskasvatuksesta kiinnostuneet opetushenkilökunnan edustajat voivat käyttää tätä työtä apuna omassa työssään ja opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Kirkonkylän koulussa on järjestetty lukuvuonna 2006 - 2007 erilaisia yrittäjyyteen liittyviä tapahtumia ja toimintoja sekä vahvistettu jo olemassa olevia yrittäjyyteen liittyviä alueita. Kioskitoiminta on ollut mukana koulun arjessa jo vuosia osana oppilaskunnan toimintaa. Teemavuoden aikana on keksitty myös uusia tapahtumia ja tempauksia, jotka innostavat oppilaita yrittäjyyteen. Teemavuoden antia oli muun muassa koko koulun toimintaviikko, johon sisältyi luentoja, työpajoja, yrittäjävieraita sekä luentoja. Koululle asennettiin uusi ilmoitustaulu varta vasten yrittäjyyskasvatusasioita varten.

Teemavuoden ansiosta koululle tuli lukuvuonna 2007 - 2008 uusi valinnaisaine, Vuosi yrittäjänä, jonka sisältönä on oppilaiden kannustaminen yrittäjyyteen käytännön avulla. Oppilaat perustavat vuoden aikana omia, oikealla rahalla toimivia miniyrityksiä ja opettelevat näin yrittäjyyden käytännönläheisempää, liiketoimintaan liittyvää puolta.

2 YRITTÄJYYS

Yrittäjän perinteinen, liiketoiminnan harjoittajaa koskeva määritelmä nähdään nykymaailmassa suppeaksi ja rajoittavaksi. Yrittäjyyttä kuvaavista määritelmistä löytyy paljon tekijöitä, joita jokainen ihminen tarvitsee työnkuvasta huolimatta.

Tonttila (2001, 8) kertoo historiallisesti tarkasteltuna yrittäjyyden merkityksen olevan toimintaan, itsellisen tehtävän toteuttamiseen sekä riskien ottamiseen liittyvä. Keskeistä yrittäjyydelle on aktiivinen tavoittelu, sen kohdetta tarkemmin määrittelemättä. Yhtä, yleisesti hyväksyttyä yrittäjyyden määritelmää ei kuitenkaan ole olemassa.

Yrittäjyys on **uutteruutta ja luovuutta**, jota yksilö tai ihmisryhmä osoittaa. Se esimerkiksi ilmenee taloudellisena toimeliaisuutena, parantaa elintasoja sekä tuottaa hyödykkeitä tai palveluja. Sen avulla voidaan luoda ja jalostaa hyvinvointia yksilölle ja yhteiskunnalle. (Koiranen 2000)

Heinonen ja Vento-Vierikko (2002, 32) eivät näe yrittäjyyttä varsinaisesti olemisen tilaksi, vaan määrittelevät sen ennen kaikkea joksikin tulemisen ja muuttumisen prosessiksi, jonka seuraus on muutos. Epävarmuus, moninaisuus ja ennustamattomuus kuuluvat muutokseen, joka on yrittäjyysprosessin keskeinen elementti.

Yrittäjyys on ilmiönä laaja-alainen ja monitahoinen. Perinteisesti määrittelyt on tehty joko taloudellisista lähtökohdista, tai yrittäjän suhteesta tuotantovälineisiin. Nykypäivänä määritelmät ovat muuttuneet sellaisen näkemyksen suuntaan, jossa yrittäjyys on toiminta-, ajattelu- ja suhtautumistapa ja jonka ei välttämättä tarvitse johtaa oman liikeyrityksen perustamiseen. (Laitinen ja Nurmi 2007, 81)

Kansikas (2007, 15) kertoo yritteliäisyyden, luovuuden ja innovatiivisuuden oppimisen kuuluvan 2000-luvun kansalaistaitoihin, joiden oppimisesta on hyötyä niin yrittäjälle kuin palkkatyöläisellekin.

Yrittäjyyttä määrittävät tekijät

- **innovatiivisuus**
- **riski** ja sen hallinta
- toiminnan **katalysaattorina toimiminen** (Ristimäki 2004, 23).

Koiranen (2000) kertoo yrittäjyyden olevan sekä ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapa, joka saa niin omat kuin yhteisönkin voimavarat toimimaan, että tavoitteellista ja omavastuista itsensä johtamista.

Kolme osa-aluetta liitetään yrittäjyyteen riippumatta siitä, katsotaanko yrittäjyyttä organisaation, yksilön vai yhteiskunnan näkökulmasta. Heinonen ja Vento-Vierikko (2002, 31) liittävät yrittäjyyteen paitsi riskin ottamisen ja innovatiivisuuden, myös proaktiivisuuden eli ennakkoinnin.

Ristimäki (2004, 28) tarkoittaa innovatiivisuudella uudistamista, joka kohdistuu esimerkiksi tuotteeseen, raaka-aineisiin, markkinoihin, prosesseihin tai toimintatapoihin. Kansikas (2007, 72-73) näkee innovatiivisuuden ja luovuuden liittyvän erityisesti sisäiseen yrittäjyyteen. Sisäisen yrittäjyyden tukeminen voi hänen mukaansa edistää innovatiivisuutta.

Innovatiivisuus kuuluu **meta- eli oppimistaitoihin**. Tällaiset taidot toimivat oppimisen ohjaajina sekä oppimisen kohteina. Metataidot ja motivaatio ovat yhteyksissä toisiinsa. (Luukkainen ja Wuorinen 2002, 34)

Ristimäki (2004, 30) luokittelee yrittäjyyteen liittyvät riskit kolmeen ryhmään. Riskeistä taloudellinen riski liittyy eritoten liiketoiminnan harjoittamiseen. Psykologinen riski on yksilöön itseensä liittyvä ilmiö, jonka yrittäjä ottaa ryhtyessään yrittäjäksi ja jonka hän yritystoiminnan epäonnistuessa joutuu kantamaan. Sosiaalinen riski liittyy yksilön ja hänen ympäristönsä väliseen sosiaaliseen vuorovaikutusympäristöön.

Yrittäjyys on riskialtista. Riskialttius ja sen tosiasian kohtaaminen, että yrityksen epäonnistumisesta voi tulla yksilön epäonnistuminen voi johtaa siihen, että yrittäjän riskinottohalukkuus pienenee. (Leskinen 2000, 26–27)

Paakkunainen (2006, 48) näkee riskien ja epävarmuuden olevan opettavaisia kokemuksia. Kumpikaan ei vain aja ihmisiä pakoilemaan ongelmia tai varsinaisesti etsimään turvallisuutta. Vaikeudet ja yllättävät tilanteet tuovat mukanaan myös toivon, nöyrytymisen sekä muutoksen ja oppimisen.

Yrittäjä tarvitsee toiminnan katalysaattorina toimimiseen eli toiminnan alusta loppuun saattamiseen päämäärätietoisuutta. Asioiden vieminen loppuun on ollut yrittäjyyttä määrittävä tekijä aina 1300-luvulta lähtien. Yrittäjän on hallittava myös toiminnan loppuun saattamisen kaikkia osatekijöitä. (Ristimäki 2004, 32)

Yrittäjäksi ryhtymisen motivaatio syntyy henkisessä kasvuprosessissa. Kasvuprosessiin vaikuttavat sekä henkilöstä ja hänen persoonastaan riippuvat tekijät, että tilanne. Mikäli henkilöllä on motivaatiota yrittäjyyteen ja tilanne tukee tätä, ei henkilön yrittäjäksi ryhtymiselle ole estettä. Varsinaista päätöstä tukevat muun muassa työtilanne, muiden uravaihtoehtojen määrä, ympäristön yrittäjämysteisyys sekä henkilökohtaiset olosuhteet sekä elämäntilanne. (Römer-Paakkanen 2007, 174)

Peltonen (2007, 217) toteaa, että niin sanotun yrittäjyyskasvatuksen uuden koulukunnan mielestä yrittäjyys ei ole sisäsyntyinen ominaisuus, vaan enemmänkin ajattelumalli ja toimintatapa, jota voidaan paitsi oppia, myös opettaa. Lähtökohtana tälle koulukunnalle on yrittäjyysprosessin tukeminen kasvatuksen ja koulutuksen avulla.

Yrittäjyyden ja yrittäjän määritelmistä nousee erityisesti esille vahvuus. Yrittäjyys on innovatiivisuuden, ennakkoinnin, oma-aloitteisuuden ja oikeanlaisen riskinotto kyvyn tulos. Yrittäjyydelle ei ole vain yhtä oikeaa määritelmää. Yrittäjyyden määritelmä riippuu myös siitä, mitä yrittäjyyden tasoa ollaan määrittelemässä.

Yrittäjyyden tasot

Yrittäjyydellä ei ole vain yhtä tasoa. Yrittäjyyden tasoja on näkökulmasta riippuen jopa neljä. Tasot liittyvät yrittäjyyden ilmentymisen muotoihin: tarkoitetaanko yrittäjyydellä perinteistä yrittäjänä toimimista vai jotain muuta. Perinteistä yrittäjyyttä nimitetään ulkoiseksi yrittäjyydeksi. Yrittäjämäinen toiminta ja sisäinen yrittäjyys liittyvät ihmisen yritteliäisiin toimintatapoihin.

Luukkainen ja Wuorinen (2002, 12) näkevät yrittäjyydessä kaksi tasoa: ulkoisen yrittäjyyden ja sisäisen yrittäjyyden. He liittävät kuitenkin sisäisen yrittäjyyden Ristimäen (2004) tavoin ihmisen yrittäjämäiseen toimintaan.

Nykyinen yrittäjyysmääritelmä on seurausta siitä, että yrittäjyys on jaettu sisäiseen ja ulkoiseen yrittäjyyteen. Ulkoinen yrittäjyys tarkoittaa yrityksen perustamista, omistamista ja johtamista eli yritystoimintaa. Sisäinen yrittäjyys tarkoittaa innovatiivisuutta, toiminnan katalysaattorina toimimista sekä riskinottoa. (Laitinen ja Nurmi 2007, 81)

Heinonen ja Vento-Vierikko (2002) näkevät sisäisen yrittäjän olevan automaattisesti henkilö, joka työskentelee toisen palveluksessa. Sisäisen yrittäjän rooli on erilainen kuin ulkoisen yrittäjän: ulkoinen yrittäjä kantaa riskit itse, kun sisäisen yrittäjän riskin kantaa yritys, jonka palveluksessa tämä työskentelee.

Sisäisen yrittäjän käsite viittaa omaehtoiisiin, riskejä kaihtamattomiin ja innovatiivisiin elämäntilanteisiin, sekä opiskelu- ja työasenteisiin. Ulkoinen yrittäjyys taas viittaa ammattitaitoon, johtamistaitoihin, kokemukseen, yritystietoisuuteen sekä markkinatuntemukseen. Ulkoisen yrittäjyyden termi viittaa siis itselliseen työhön kykenevän ihmisen valmentautumiseen oman yrityksen perustamista varten. (Paakkunainen 2006, 90)

Ristimäki (2004) löytää yrittäjyydestä kolme tasoa: **ulkoisen yrittäjän, sisäisen yrittäjän ja yrittäjämäisen toiminnan**. Ulkoisella yrittäjyydellä tarkoitetaan yrittäjänä toimimista. Sisäisestä yrittäjyydestä puhutaan, kun toisen palveluksessa oleva henkilö toimii ja ajattelee yrittäjämäisesti. Ristimäen käyttämä yrittäjämäinen toiminta -käsite tarkoittaa molempiin yrittäjyyden muotoihin vaikuttavia asenteita ja yksilön toimintatapaa.

Yrittäjyydellä on vielä neljä tasoa, jota nimitetään organisaatioyrittäjyydeksi. Organisaatioyrittäjyys liittyy organisaation eli esimerkiksi yrityksen tai yhteisön, tai muun yksikön sisäiseen toimintatapaan. Organisaatioyrittäjyydessä organisaatio nähdään omana toimijanaan. Yrittäjyyden kaikki neljä muotoa muovaavat toisiaan ja ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. (Kyrö, Lehtonen & Ristimäki 2007, 18)

Sisäisen yrittäjän, ulkoisen yrittäjän ja yrittäjämäisen toiminnan erottelu helpottaa yrittäjyyden muodon tunnistamista. Sisäiseen yrittäjään liitetään poikkeuksetta yrittäjämäinen toiminta toisin kuin ulkoiseen yrittäjään eli yrittäjänä toimivaan henkilöön. Yrittäjänä toimiva henkilö ei siis välttämättä ole persoonana yrittäjämäinen. Organisaatioyrittäjyys tuo vielä oman ulottuvuutensa: organisaatio voi itsessään olla toimintatavoiltaan yrittäjämäinen.

2.1 Yrittäjän ominaisuudet

Vaikka yrittäjyydellä onkin monia tasoja, yrittäjän ominaisuudet liitetään ensisijaisesti sisäiseen yrittäjyyteen ja yrittäjämäiseen toimintaan. Ulkoinenkin yrittäjä toki tarvitsee näitä yrittäjäominaisuuksia, mutta tällöin yrittäjässä kanavoituu yritteliäs toiminta.

Ihmisen persoonallisuus sisältää lyhykäisyydessään ihmisen maailmankuvan, minäkuvan, arvot ja itsetunnon. Se kehittyy koko elämän ajan, ohjaa ihmisen toimintaa ja siihen vaikuttaa muun muassa ympäristö.

Ristimäki (2004, 51) on havainnut yrittäjän ominaisuuksista yhden huomioitavan seikan: ne kaikki liittyvät jollain tavoin ihmisen **persoonallisuuteen**. Persoonallisuutta voidaan – hänen ja monen persoonallisuusteorian mukaan – kehittää sosiaalisen ympäristön avulla.

Yrittäjän ominaisuuksista Luukkainen ja Wuorinen (2002, 13) nostavat esiin määrätietoisuuden, ahkeruuden, aloitekyvyn sekä palvelunhalun. Koirasen tutkimukseen viitaten he mainitsivat myös myönteisen asenteen, vastuun kantamisen, työhalun, aktiivisuuden, menestymisenhalun, sitkeyden ja halun ottaa riskejä. Toisaalta menestyvään yrittäjään ei liitetä muun muassa häikäilemättömyyttä, kovuutta ja itsekkyyttä.

Sisäisen yrittäjän ominaisuuksia ovat esimerkiksi yksilön aloitteellisuuden, vastuunoton ja tiiimitaidot omassa työyhteisössään. Työelämän vaatimukset edellyttävät muun muassa kyseisiä taitoja. (Leskinen 2002, 10)

Kansikas (2007, 62) mainitsee yrittäjyyttä määrittäviksi ominaisuuksiksi erityisesti idearikkauden, sitoutumisen sekä sosiaaliset taidot. Sisäinen yrittäjä hakeutuu usein Kansikkaan mukaan luontaisesti esimies- ja johtotehtäviin.

Yrittäjä ei persoonana välttämättä ole riskisuuntautunut, vaan osaa kriittisesti arvioida riskiä tilanteen mukaan. Yrittäjä ei ryhdy toimimaan mikäli hän kokee riskin liian suureksi. (Ristimäki 2004, 29)

Michelsen (2005, 33) kuvaa suomalaisia tunnollisiksi, ahkeriksi, uutteriksi sekä tehokkaiksi. Suomalaisten perusluonteessa on hänen mielestään runsaasti aineksia, jotka tukevat yrittäjyyttä.

Näyttää siltä, että yrittäjän ominaisuuksista syntyy aktiivinen, itsensä likoon laittava, työlleen omistautunut henkilö, joka ottaa huomioon niin muut työntekijät, työnantajansa kuin itsensä. Hän osaa tehdä tulosta eikä pelkää huomauttaa epäkohdista. Yrittäjäpersoonana onkin siis unelmien työntekijä ja esimies. Työelämässä tarvitaan yritteliästä otetta ja asenteita riippumatta työntekijän asemasta tai siitä, työskenteleekö yrittäjänä vai palkkatyöläisenä.

2.2 Yrittäjyys, yhteiskunta ja kulttuuri

Yrittäjyyttä on Suomessa pyritty edistämään monilla yhteiskunnan toimilla. Vanhasen 1. hallitus laittoi hallitusohjelmansa yhdeksi pääpainopisteeksi nimenomaan yrittäjyyden edistämisen. Yrittäjyyden esiintulo kaipaa ympärilleen yrittäjämyönteisen kulttuurin ja yhteiskunnan. Kulttuurilla voidaan käsittää yhteiskunnan, yrityksen, koulun tai minkä tahansa yhteisön tai ympäristön kulttuuri. Kulttuuria ei tässä käsitellä pelkästään kansallisen kulttuurin näkökulmasta. Kulttuurilla tarkoitetaan tässä yhteydessä niitä asioita, arvoja ja tapoja, joita ihminen elämänsä aikana oppii ja opettaa eteenpäin.

Michelsenin (2005, 10) mielestä Suomi ei ole erityisen yrittäjäystävällinen yhteiskunta. Hän toteaa Suomen tarjoavan sinänsä hyvät puitteet yrittämiseen, mutta kulttuuri ei hänen mielestään tue yrittäjyyttä. Yrittäjyyden syvimmäksi esteeksi hän nostaa suomalaisten yhteiskunta-keskeisyyden – suomalaisten historiasta löytyy syitä siihen, että kansamme korostaa yhteisöllisyyttä, pienen maan kansalaiset ovat aina osanneet puhaltaa yhteen hiileen: talvisota, lamat ja itsenäistyminen on koettu yhdessä.

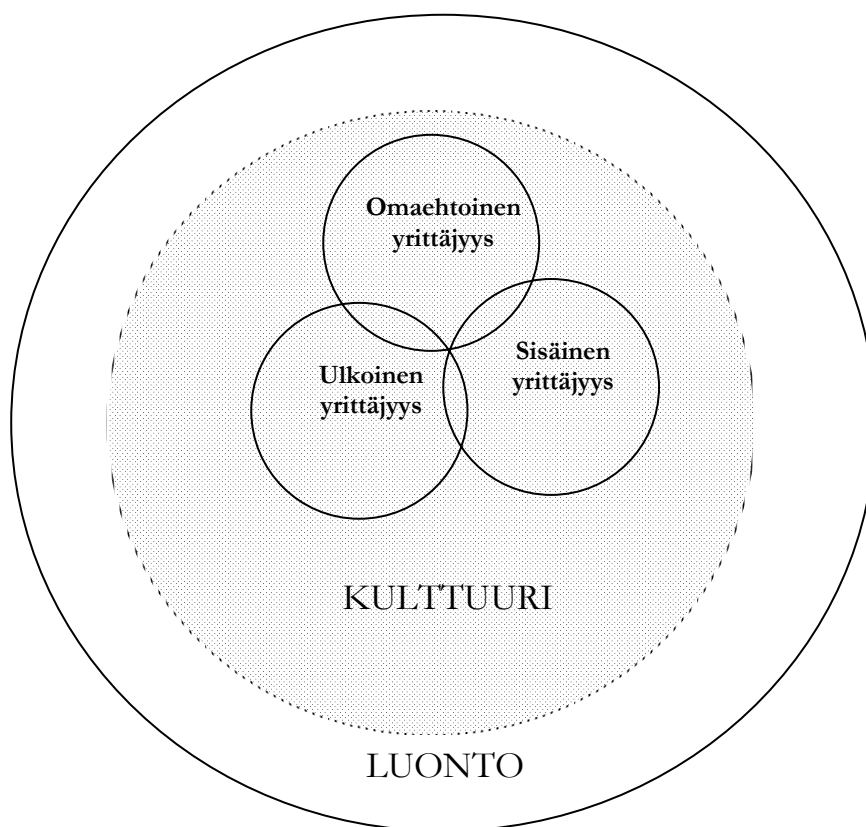
Vanhasen 1. hallitus on tehnyt monia yrittäjyyttä edistäviä toimia. Yrittäjyydelle on tehty poikkihallinnollinen politiikkaohjelma, pienten ja keskisuurten yritysten verotusta on kevennetty, byrokratiaa vähennetty ja starttirahapolitiikkaa on muutettu. Myös yrittäjyyteen liittyviä säädöksiä laaditaan enemmän yrittäjän näkökulmasta. (Pekkarinen 2006)

Leskinen (2000, 26 - 27) kertoo kulttuurierojen olevan suuria yrittäjyyteen liittyvien riskien ottamisessa ja epäonnistumisen kohtaamisessa. Euroopassa otetaan epäonnistumiset raskaammin kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa.

Suomalaisten epävarmuuden välttämistarve on Pohjoismaista keskitasoa korkeampi. Pohjoismaista Ruotsissa ja Tanskassa siedetään epävarmuutta parhaiten. (Hofstede 1993, 178)

Suomalaiset ovat sitoutuneita pieneen hyvinvointivaltioonsa ja tämän kansallisen näkemyksen kautta halu ottaa riskejä ja kyky sietää epävarmuutta on heikkoa. Lisäksi Suomessa on koettu voimakas lama, ja tämäkin hillitsee riskinottohaluja. Hän vertaa 1990-luvun lamaa ja talvisotaa – molemmissa suomalaiset halusivat löytää yhdessä selviämisen näkökulman. (Paakkunainen 2006)

Kyrö (2006, 64) näkee yrittäjyyden kaikkien tasojen liittyvän läheisesti niin toisiinsa kuin ympäristöönsäkin. Luonto voidaan katsoa sellaiseksi, johon mikään ei ole vaikuttanut, se on kaiken lähtökohta. Luonto vaikuttaa kulttuuriin siten, että kulttuuri rakentuu luonnon ohjaamana ja kulttuuri vaikuttaa yrittäjyyden eri muotoihin ympäröimällä ne kokonaisvaltaisesti. Ilman luontoa ei olisi kulttuuria. Yrittäjyyden muodot liittyvät toisiinsa sivuten kukin toisiinsa. (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Yrittäjyyden muotojen synergisyys, päällekkäisyys ja vuorovaikutus (Kyröä 2006, 64 mukailten)

Vanhasen 1. hallituksen toimet olivat ilmeisesti vaikuttaneet yrittäjyyden edistämiseen. Pekkarinen (2006) toteaa yrityskannan kasvaneen 8 % ja yrittäjien määrän lisääntyneen jopa 18 000:lla vuosien 2003 - 2006 välisenä aikana. Suomen yrittäjyysshaaste on kasvuhakuisten yritysten vähyys sekä yrittäjien ikääntyminen.

Yhteiskunnan tukitoimet yrittäjyydelle ovat elintärkeitä. Verohelpotukset, työllistämistuet ja alueelliset tuet, kuten työnantajamaksujen pienennys Kainuun alueen pienissä ja keskisuurissa yrityksissä edesauttavat yritysten perustamista ja juurtumista. Syvälle iskostuneisiin kulttuurillisiin arvoihin ei yksikään hallitus pysty suoranaisesti vaikuttamaan. Suomalaisten yhteiskuntakeskeisyyttä ei voi noin vain muuttaa, sillä juuret ovat syvällä historiassa. Sotien ja laman vaikutus tulee näkymään vielä pitkään, mutta ketkään muut kuin suomalaiset itse eivät pysty tätä estettä ylittämään.

2.2.1 Yrittäjyys ja organisaatiokulttuuri

Organisaatiokulttuurilla käsitetään esimerkiksi yrityksen tai yhteisön – myös koulun – toimintatapaa, ideologiaa, tulevaisuuden näkemyksiä ja viestintää. Organisaatiokulttuurin merkitys yrittäjyyden esiintulon edistäjänä on suuri.

Organisaatiokulttuuri on merkityksellinen tekijä sisäisen yrittäjyyden esiintulossa. Oppiva eli kehittyvä ja kannustava organisaatio on sisäiselle yrittäjyydelle ominaisin ympäristö. (Heinonen ja Vento-Vierikko 2002, 89)

Luukkaisen ja Wuorisen (2002, 138 - 139) näkemys hyvästä yrittäjyysorganisaatiosta on kehittyvä organisaatio. Auktoriteettirakenteet, hierarkia ja käskyvalta nähdään esteinä arvostaville vuorovaikutustilanteille. Kehittyvässä organisaatiossa päämäärä on kaikille sama, mutta menetelmät päämäärän saavuttamiseksi voivat vaihdella yksilöiden välillä.

Yrittäjyyttä koskeva kirjallisuus korostaa menestyksellisten yritysten joustavuutta. Oppivassa organisaatiossa voidaan jatkuvasti etsiä ja löytää organisaatiossa piileviä mahdollisuuksia ja ideoita. Kulttuurisia piirteitä tällaiselle organisaatiolle ovat uudet ideat ja niiden korostaminen, tulevaisuuden tarkastelu, lyhyen ja pitkän tähtäimen tuottavuuden yhtäläinen arvostaminen, riskinoton kannustaminen, tulospalkkiojärjestelmä, ja jokaisen organisaation jäsenen panoksen, luovuuden ja tehokkuuden arvostaminen osana ideoiden tuottamista. (Ristimäki 2004, 42)

Yrittäjyyttä edistävän organisaation vahvuutena on sen muuttuminen ja uudistuminen ilman tiukkoja rajoja. Toisin kuin hallinnollisessa, tiukkaan rajatussa organisaatiossa, muutokset voivat vaikuttaa myös vakiintuneisiin käytäntöihin. (Heinonen ja Vento-Vierikko 2002, 16)

Pekkarinen (2006) viittaa kauppaja- ja teollisuusministeriön tekemään yrittäjyystutkimukseen ja toteaa 75 %:n tutkimukseen vastanneista yrityksistä kokevan useita hallinnonaloja ja ministeriöitä koskevan byrokratiaa vähentäneen yhteistyön tarpeelliseksi yrittäjyyden edistämiseksi. Byrokratian väheneminen on siis koettu hyvänä asiana.

Byrokratia tukahduttaa luovuuden ja innovatiivisuuden ja tätä myötä myös yrittäjyyden. Organisaation kulttuurilla voidaan merkittävästi joko lisätä tai vähentää yrittäjyyden esiintuloa yksilöissä. Yrittäjyyden esiintuloa voidaan edistää merkittävästi oikeanlaisella ympäristöllä ja kulttuurilla. Yhteiskunnan tulisi toimia kuten oppivan organisaation: kehittyä ja kannustaa sisäisen yrittäjyyden syntymistä.

2.2.2 Yrittäjyys ja nuoret

Koska tämän työn yhtenä tavoitteena on yläasteikäisten asenteiden kartoittaminen, katsastellaan hieman nuorison asenteita yrittäjyyteen. Nuorisolla tarkoitetaan – käytetyistä lähteistä riippuen – 15 - 29 -vuotiaita.

Nuorison asenteita tutkivista kyselyistä esimerkiksi Nuorisobarometri 2004 on laajemmin selvittänyt erilaisin taustamuuttujin 15 - 29 -vuotiaiden suhtautumista yrittäjyyteen. Vuonna 2006 Nuorisotutkimusseura selvitti 16 - 29 -vuotiaiden yrittäjäasenteita.

Myllyniemi (2004, 30) toteaa, että Nuorisobarometri 2004:n mukaan 11 % nuorista suunnittelee yrityksen perustamista. 12 % kyseiseen kyselyyn vastanneista nuorista ei sen sijaan ryhtyisi yrittäjäksi missään olosuhteissa. Kyselyssä kartoitettiin 15 - 29 -vuotiaiden asenteita muun muassa yrittäjyyteen. Asenteet yrittäjyyttä kohtaan olivat positiivisia. Yli puolet vastaajista ryhtyisi yrittäjiksi, mikäli keksisivät hyvän liikeidean. Lähes puolet (47 %) ryhtyisi yrittäjiksi, mikäli siihen liittyvät taloudelliset riskit eivät olisi suuria.

1990-luvun laman vaikutus on tärkeä osa nuorten yrittäjyysasennetta. Nuorilla on periaatteessa yrittäjyysshaluja, mutta laman kokeminen tavalla tai toisella on monelle hidastava tekijä:

riski ja erityisesti konkurssin pelko on vahvasti mielessä. Yli puolet (58 %) musseuran yrittäjätutkimukseen vastanneista totesi 1990-luvun laman näkyvän vielä yhteiskunnassamme. (Paakkunainen 2006, 59)

Paakkunainen (2006, 71) kertoo noin 60 %:n Nuorisobarometri 2004:n vastaajista harkitsevan yrittäjyyttä palkkatyökokemusten jälkeen.

2.3 Yrittäjyyskasvatus

Yrittäjyyskasvatus sisältää teorioita monesta eri näkökulmasta. Tässä työssä käsitellään erityisesti niitä, jotka liittyvät yrittäjyyskasvatukseen peruskoulun tasolla. Yrittäjyyskasvatus kohtaa myös vastustusta: erityisesti humanistien mielestä yrittäjyyskasvatus ei kuulu perusopetukseen. Yrittäjyyskasvatuksen lähtökohta voi olla yllättävä niille, jotka eivät siihen ole vielä tutustuneet.

Toisistaan eroavia ovat yrittäjyyskasvatus, yrittäjyyskoulutus sekä yrittäjä- ja yrittäjyyskurssit. Ensiksi mainittu kestää läpi ihmiselämän ja liittyy vahvasti yrittäjämäiseen toimintaan. Yrittäjyyskoulutus taas merkitsee pidempikestoista koulutusta, jolla selkeästi on kuitenkin alku- ja päätepiste. Kurseilla tähdätään ulkoisen yrittäjyyden löytämiseen ja nämä ovat kestoiltaan lyhyitä. (Ristimäki 2004, 12)

Römer-Paakkanen (2007, 174) toteaa, ettei yrittäjäkoulutukseen johda suoraan yrittäjän ammattiin, vaan parhaimmillaankin se antaa vain tiedot, taidot ja asennetta. Yrittäjäksi ryhtyminen on aina loppukädessä kiinni yrittäjästä itsestään. Yrittäjyyteen voi kuitenkin valmentaa ja yrittäjän työssä tarvittavia taitoja harjoitella.

Yrittäjyyttä ja yrittäjyyskasvatusta ei voi tarkastella eriävinä, irrallisina kokonaisuuksina. Yrittäjyyskasvatuksen lähtökohta on pitkäjänteinen asennekasvatus. Yrittäjyyskasvatuksesta tulisi tehdä osa oppilaiden jokapäiväistä elämää ja se ei tähtää pelkästään uusien yritysten syntymiseen. (Leskinen 2000, 50 - 51)

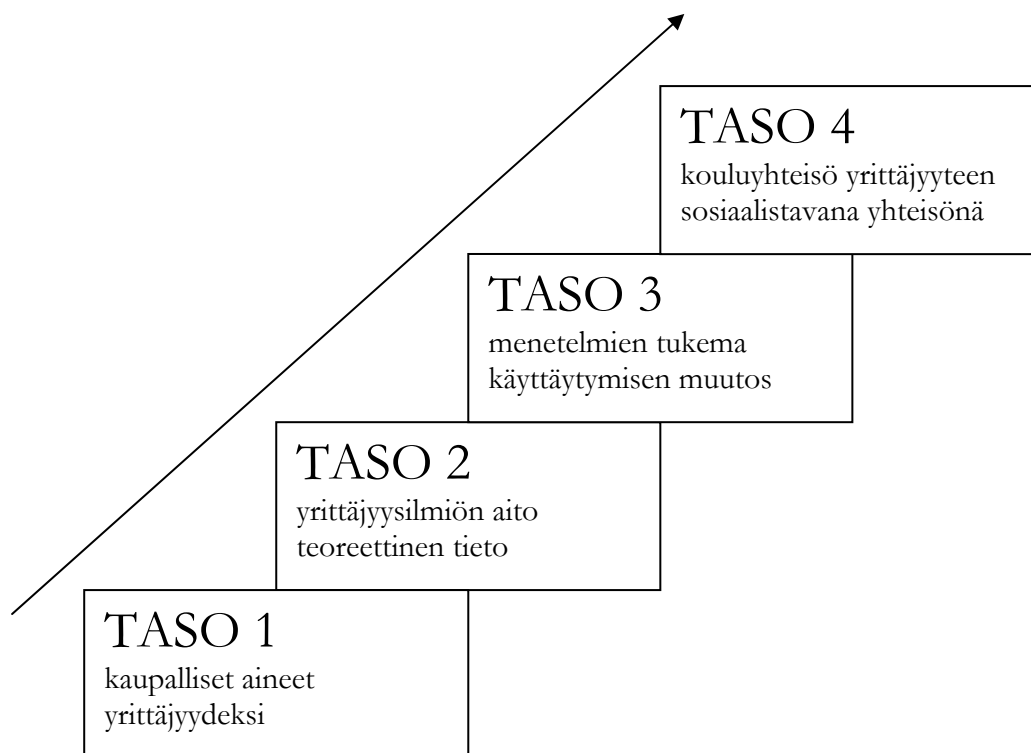
Utriainen (2003, 16) muistuttaa, ettei yrittäjyyskasvatus tai yrittäjyyden tukeminen ole välttämättä mitään uusia asioita kouluissa, vaan niillä on ollut aiemmin ehkä erilaisia nimiä. Jokaisen oppilaan kannustaminen ja omatoimisuuden tukeminen ovat olleet tärkeimpiä suuntavi-

voja. Yrittäjyyskasvatuksen tai yrittäjyyttä tukevan toiminnan määrittely pitäisi olla oppilaitoksissa toteutettavan toiminnan lähtökohtana.

Ristimäki (2004, 35) pohtii yrittäjyyskasvatuksen lähtökohtaa. Toisaalta yrittäjyyden edistämisen ja korostamisen tarve on voinut syntyä 1990-luvun laman seurauksena, toisaalta se on voinut olla vääjäämätön osa kehityskulkua, johon lama on antanut korkeintaan alkusysäyksen. Yrittäjyyskasvatus on kuitenkin vastaus siihen, että työnteon ja toimintaympäristön malli on muuttunut yrittäjämäiseksi.

Yrittäjyyskasvatuksen erityisiksi tavoitteiksi voidaan määrittää sellaisten **tietojen, taitojen ja asenteiden kehittäminen**, joista on hyötyä oppilaalle niin työelämässä, kuin elinkeinotoiminnassa. Koirasen mukaan yrittäjyyskasvatuksessa opitaan myös, kuinka luoda työtä itselle ja muille. (Koironen 2000)

Ristimäki (2004, 129) kertoo yrittäjyyden edistämisen ja yrittäjyyskasvatuksen alueen ymmärryksessä tapahtuneen kehitystä sitä mukaa, kuin yrittäjyyskasvatusta toteuttaneiden opettajien yrittäjyyskasvatustietoisuus on lisääntynyt. (Kuvio 2)

Kuvio 2. Yrittäjyyskasvatuksen neljä toteutumistasoa (Ristimäki 2004, 129)

Kansikas (2007, 15) mainitsee yrittäjyyskasvatuksen tavoitteiksi yrittäjämäisten tietojen, taitojen ja asenteiden sisäistämisen nuorille. Yrittäjyyskasvatus voi hänen mielestään auttaa kasvamaan henkisesti yrittäjyyteen sekä oppimaan itsenäisiksi ja **menestymään elämässä**. Utraisen (2003, 22) mielestä yrittäjyyskasvatus on yksinkertaisimmillaan **toiminta-, ajattelu- ja suhtautumistapa**, jonka voi sisällyttää jokapäiväiseen elämään.

Ristimäki (2004, 17 - 18) haluaisi löytää sellaisen suomen kielen sanan, joka kuvaisi yrittäjää jonain muuna kuin liiketoiminnan harjoittajana. Hänen mielestään yrittäjyyden merkityssisältö vääristää koulujen tavoitteiden mielikuvaa, vaikkei opetussuunnitelmissa olekaan yrittäjyyttä tarkemmin määritelty.

Yrittäjyyskasvatuksessa on Ristimäen (2004, 26) mukaan kaksi tasoa. Ensinnäkin yrittäjyyskasvatus voi edistää oppilaiden **yrittäjämäistä toimintaa**. Toisena tavoitteena voidaan pitää yrittäjyyden tuomista varteenotettavaksi **ammatinvalintavaihtoehdoksi**.

Paakkunainen (2006, 128) kertoo yrittäjyyskasvatuksesta nuorten näkökulmasta. Selvä enemmistö Nuorisotutkimusseuran yrittäjätutkimukseen vastanneista oli nähnyt yrittäjyyskasvatuksen voivan ratkaisevasti vähentää yrittäjyyteen liitettyjä turhia ennakkoluuloja, riskejä ja pelkoja.

Yrittäjyyskasvatus on nykymääritelmän mukaan erityisesti asennekasvatusta. Yrittäjyyskasvatuksella on aikaisemmin käsitetty lähes yksinomaan liiketoiminnallinen, yritystoimintaan liittyvä puoli. Nykymääritelmissä tällainen yksipuolinen näkemys on unohtumassa ja liiketoiminnan osuus on enää pieni osa yrittäjyyskasvatuksen liittämistä käytännön toimiin.

Yrittäjyyskasvatus humanistisesta näkökulmasta

Yrittäjyyskasvatusta ei koeta pelkästään positiivisena aiheena, vaan sillä on myös vastustajansa. Suurin vastustus tulee humanisteilta, jotka kokevat peruskoulun olevan väärä paikka yrittäjyysominaisuuksien kasvattamiseen.

Michelsen (2005, 43) lainaa Jukka Gustafssonin Tampereen yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan 30 -vuotisjuhlapuhetta seuraavasti: ”–Koulun kasvattava merkitys sivistysmielessä tähtää ihmisten kasvamiseen – ei työntekijöiden eikä taloudellisten yksiköiden kasvattamiseen. Massiivinen yrittäjyyskasvatus ei kuulu peruskouluun –”.

Mikäli tarkastellaan niin sanotun yrittäjyyskasvatuksen uuden koulukunnan (Peltonen, 2007, 217) näkemystä, humanismi ei enää olekaan äärimmäinen vastakohta yrittäjyyskasvatukselle.

Humanistien yrittäjyyskasvatuksen vastustaminen liittyy erityisesti yrittäjyyskasvatuksen yrittäjyys-merkitykseen. Humanistit korostavat yksilöllisyyttä ja sivistyksen merkitystä – samalla kapitalistinen yrittäjyys nähdään näitä rajoittavana tekijänä. Humanistien vastustus liittyyneekin yrittäjyyskasvatuksen vanhan koulukunnan liiketoimintaa korostaviin ajatuksiin.

2.3.1 Yrittäjyyskasvatus opetussuunnitelmissa

Peruskoulujen opetussuunnitelmien tehtävänä on olla karttana, jota kussakin kunnassa muokataan omien lähtökohtien ja mahdollisuuksien pohjalta. Opetussuunnitelmissa on kuitenkin päälinjaukset, jotka jokaisen Suomen peruskoulun on huomioitava opetusta järjestettäessä.

Opetussuunnitelma on Utraisen (2003, 24) mielestä opettajan tärkein työtä määrittävä kirja. Opetussuunnitelman perusteiden lähtökohtana on oppimiskäsitys, joka näkee oppilaan aktiivisuuden ja tavoitteellisen toiminnan olevan syynä oppimiseen. Oppilaitokset ja opettajat asettavat tavoitteita ja suunnittelevat opetusta sen pohjalta. Yrittäjyyden merkitystä on korostettu opetussuunnitelmien perusteiden uudistuksessa.

Ristimäki (2004, 11) kertoo ensimmäisen yleissivistävän koulun kannanoton yrittäjyyskasvatukseen olleen yrittäjyyskasvatuksen sisällyttäminen peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmiin vuonna 1994. Tuolloin yrittäjyyskasvatus oli opetussuunnitelmissa yksi opetuksen aihealue.

Peruskoulujen opetussuunnitelmiin yrittäjyyskasvatus kirjattiin vuonna 2004 seuraavasti:

”OSALLISTUVA KANSALAISSUUS JA YRITTÄJYYS

Osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys -aihekokonaisuuden päämääränä on auttaa oppilasta hahmottamaan yhteiskuntaa eri toimijoiden näkökulmista ja kehittää osallistumisessa tarvittavia valmiuksia sekä luoda pohjaa yrittäjämäisille toimintatavoille. Koulun oppimiskulttuurin ja toimintatapojen tulee tukea oppilaan kehittymistä oma-toimiseksi, aloitteelliseksi, päämäärätietoiseksi, yhteistyökykyiseksi ja osallistuvaksi

kansalaiseksi sekä tukea oppilasta muodostamaan realistinen kuva omista vaikutusmahdollisuuksistaan.

OSALLISTUVAN KANSALAISUUDEN JA YRITTÄJYYSKASVATUKSEN TAVOITTEET

Oppilas oppii

- ymmärtämään kouluyhteisön, julkisen sektorin, elinkeinoelämän ja järjestöjen merkitystä, toimintaa ja tarpeita yhteiskunnan toimivuuden näkökulmasta
- muodostamaan oman kriittisen mielipiteen erilaista asiantuntijuutta hyödyntäen
- osallistumaan tarkoituksenmukaisella tavalla ja ottamaan vastuuta yhteisten asioiden hoidosta omassa kouluyhteisössä ja paikallisyhteisössä
- kohtaamaan ja käsittelemään muutoksia, epävarmuutta ja ristiriitoja sekä toimimaan yritteliäästi ja aloitteellisesti
- toimimaan innovatiivisesti ja pitkäjänteisesti päämäärän saavuttamiseksi sekä arvioimaan omaa toimintaansa ja sen vaikutuksia
- tuntemaan työelämää ja yritystoimintaa sekä ymmärtämään näiden merkityksen yksilölle ja yhteiskunnalle.

OSALLISTUVAN KANSALAISUUDEN JA YRITTÄJYYSKASVATUKSEN KESKEISET SISÄLLÖT

- perustietoja kouluyhteisön, julkisen sektorin, elinkeinoelämän ja järjestöjen toiminnasta sekä työnjaosta
- demokratian merkitys yhteisössä ja yhteiskunnassa
- erilaisia osallistumis- ja vaikuttamiskeinoja kansalaisyhteiskunnassa
- verkostoituminen oman ja yhteisen hyvinvoinnin edistämiseksi
- osallistuminen ja vaikuttaminen omassa koulussa ja elinympäristössä sekä oman toiminnan vaikuttavuuden arviointi
- yrittäjyys ja sen merkitys yhteiskunnalle, perustietoja yrittäjyydestä ammattina sekä työelämään tutustuminen” (Opetushallitus, 2004).

Suomussalmen kunnalla – kuten muillakin kunnilla – on oma, paikallinen opetussuunnitelmansa, joka muokataan valtakunnallisen opetussuunnitelman pohjalta. Opetussuunnitelmaa noudatetaan kaikissa kunnan peruskouluissa. Suomussalmen kunnan perusopetuksen opetussuunnitelmassa yrittäjyyskasvatuksesta on mainintoja vain yksittäisten oppiaineiden kohdalla. Yrittäjyyskasvatus on integroitu muutamien oppiaineiden opetukseen. (Suomussalmen kunnan perusopetuksen opetussuunnitelma, 2005)

2.3.2 Yrittäjyyskasvatuksen toimenpiteet

Tämän tutkimuksen tehtävänä oli myös tarjota opetushenkilökunnalle ideoita yrittäjyyskasvatukseen liittyen. Yrittäjyyskasvatuksessa tähdätään oppilaan yritteliäisyyden löytymiseen, mutta yrittäjyyttä edistävät liiketoiminnalliset lähtökohdatkaan eivät ole poissuljettuja.

Kansikkaan (2007, 15) mukaan yrittäjyyskasvatuksen opetus aloitetaan jo **varhaiskasvatuksen tasolla**. Hänen mukaansa lasten leikin varjolla harjoittelema oma-aloitteisuus ja mielikuvituksen ja luovuuden ruokkiminen voi muodostaa yhdessä uskalluksen kasvattamisen ja aktiivisen osallistumisen kanssa **perustan yritteliäisyyden kehittämiseksi**.

Opettajan roolin yrittäjyyskasvatuksessa tulisi Ristimäen (2004, 95) mukaan olla enemmänkin **auttava, ohjaava ja huolta pitävä** mahdollisten ongelmatilanteiden varalta. Utrianen (2003, 17) mielestä opettaja näyttelee tärkeää osaa oppilaiden roolimallina.

Mikäli opettajan malli on tärkeä oppilaille, korostuu myös koulun johtajan merkitys yrittäjyyskasvatuksen edistäjänä. Esimerkiksi Utrianen (2003, 42) kertoo koko sivistystoimen että kunnan johdon olevan suurelta osin vaikuttamassa siihen, miten opettajat oman työnsä tukemisen kokevat. Koulun normaaliin arkeen yrittäjyyskasvatus vakiintuu paikallisen opetussuunnitelman näkemyksen kautta.

Koirasen (2000) mielestä yrittäjyyskasvatuksessa pitää kiinnittää huomiota **yksilöllisyyteen** ja oppilaiden henkilökohtaisiin **sosiaalisiin taitoihin**. Koirasen mukaan yhdessä ympäristökasvatuksen kanssa yrittäjyyskasvatus luo uudenlaisen, vastuuntunnon kasvatuskokonaisuuden.

Ajankohtaisen tiedon välittäminen, eri toimijoiden yhteistyön sekä aidot esimerkit innostavat ja antavat kipinää yrittäjyyskasvatukseen. (Pekkarinen 2006)

Yrittäjyyskasvatus -sanaa ei tarvitse pelätä, Ristimäki (2004, 28 - 29) korostaa, vaan yrittäjyyskasvatuksesta voi muodostua koko koulua koskeva innovaatio. Yrittäjämäinen toiminta ja yrittäjä eivät hänen mukaansa suinkaan ole synonyymejä vaan Druckeria lainaten yrittäjämäiset yrittäjät ovat itse asiassa vähemmistöä liikeyritysten joukossa.

Oppilaille yrittäjyyskasvatuksen ei tulisi olla Utraisen (2003, 17) mielestä erillinen oppiaine, vaan lähinnä eri oppiaineisiin integroitua **asennekasvatusta** sekä **vastuun kantamisen opettelua**. Utrainen myös korostaa elinikäisen oppimisen merkitystä ja elämässä tarvittavien taitojen omaksumista yrittäjyyskasvatuksen tavoitteina.

Yrittäjyyskasvatuksen tulisi auttaa oppilasta tiedostamaan riskien olemassaolo siten, että jokainen osaisi ja voisi omakohtaisesti arvioida niitä. Koulussa pitäisi voida hyödyntää tilanteita ja **tarjota mahdollisuuksia** tällaisiin **riskinottoihin** ja niiden hallintaan. (Ristimäki 2004, 31)

Nuorten yrittäjyyskasvatus on suurelta osin rohkaisemista itsensä toteuttamiseen ja niin ikään asennekasvatusta. Myös kaupallisen alan perusteet ja liiketoiminnan taitojen harjoittelu tulevat kysymykseen. (Kansikas 2007, 17)

Luukkainen ja Wuorinen (2002, 138 - 139) vertaavat rohkeasti opettajaa yrityksen johtajaan: niin opettajan, kuin johtajankin on annettava valtaa päämäärien saavuttamiseen alaisilleen, tässä tapauksessa siis oppilailleen. Opettajan ja oppilaan välistä vastuuta ja valtaa pitää suhteuttaa tavoiteltaviin päämääriin. Mikäli oppimisen valta annetaan oppilaalle, myös hänen vastuunsa lopputuloksesta kasvaa.

Utrainen (2003, 26) tähdentää yrittäjyyskasvatuksen pääpiirteiden olevan riippumaton koulun koosta ja oppilaiden määrästä. Tärkeimpänä asiana hän pitää **verkostoitumista paikallisella**. Mahdollista lisäarvoa saadaan valtakunnallisilla sekä kansainvälisillä kontakteilla. Voimavaroista hän mainitsee lähiympäristön vaikuttajat – vanhempia unohtamatta.

Yrittäjyyskasvatuksen apuvälineinä Kansikas (2007, 36) mainitsee käytännön esimerkit yrittäjyydestä sekä siitä, mitä taitoja yrittäjyyteen tarvitaan. Opetusmenetelmät tulee mukauttaa oppilaiden iän ja harrastuneisuuden pohjalta.

Yrittäjyyskasvatus vaatii opettajalta hieman oman maailmankuvan avartamista. Opettajan perinteinen rooli auktoriteettina voi kärsiä. Oppimisvastuun siirtäminen opettajalta oppilaalle

on suuri haaste. Osa opettajista voi jo tuntea opettavansa ”yrittäjämäisesti”. Yrittäjyyttä edistävät tiedot ja taidot ovat pitkälti niitä, joita aiemmin käsiteltiin yrittäjän ominaisuuksista kertovassa kappaleessa. Suurin osa liittyy ihmisen persoonallisuuteen ja niitä voidaan kehittää oppimisen kautta. Se, voidaanko niitä varsinaisesti opettaa, on toinen asia. Kehittäminen, esiintuominen ja innostaminen ovat tärkeimmät käsitteet.

Oppimistyyli

Oppilaat ovat yksilöitä ja jokainen oppii omalla tavallaan. Oppimistyyli vaikuttaa muun muassa siihen, mitä menetelmiä käyttäen oppilas ottaa tiedon vastaan parhaiten. Jokainen oppimistyyli vaatii periaatteessa oman opetustyyliänsä. Opetuksen materiaaleja ja opetustyyliä valittaessa tulisi siis huomioida kaikkien oppilaiden oppimistyyliä ja valita sellaisia keinoja, joista kaikki oppilaat voivat kukin omalla tyyllillään omaksua asian. (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Erilaiset oppimistyyliä ja niille sopivimmat tiedonhankintatavat (ION 2007)

OPPIMISTYYLI	PARAS TIEDONHANKINTATAPA
visuaalinen / verbaalinen	kirjallinen tieto, lukeminen
visuaalinen / nonverbaalinen	kuvat, kaaviot ja kuviot
auditorinen / verbaalinen	kuultu tieto, ryhmätyöt
kosketuksellinen / kineettinen	fyysiset, konkreettiset asiat, kokeellisuus

Oppimistyyli selittävät paljon sitä, miksi toiset oppilaat oppivat helpommin vaikkapa käsitöitä, askartelua tai muuta konkreettista, kun taas toiset omaksuvat herkemmin luettua tietoa. Oppilaat ovat yksilöitä ja oppimateriaalien monipuolisuus auttaa useampia oppilaita samaan määränpäähän – oppimiseen.

2.3.3 Yrittäjyyskasvatus ja oppimisympäristö

Oppimisympäristöllä tarkoitetaan fyysistä ja psyykkistä ympäristöä eli sitä missä oppiminen tapahtuu. Oppimisympäristöön lasketaan kuuluvaksi esimerkiksi käytetyt opetusmateriaalit sekä luokkahuone tarvikkeineen, mutta myös koulun tai oppilaitoksen viihtyvyys ja ilmapiiri.

Oppimisympäristöä tarkasteltaessa voidaan jälleen rohkeasti viitata yrityskulttuuriin ja tarkemmin organisaatioihin. Oppimisympäristön merkitys yrittäjyyskasvatuksen osana on suuri: oikealla ympäristöllä oppilaiden yrittäjyys tulee varmemmin esille.

Lehtonen, H. (2007, 201) kertoo, että oppimisympäristön luomisessa kannattaa kiinnittää huomiota siihen, että oppimisympäristö tarjoaa oppilaalle vastuuta ja vapautta, kannustaa oppimaan itse tekemällä, keksimällä, mahdollisuuksia havaitsemalla ja niihin tarttumalla sekä harkittuihin riskinottoihin ja pitkäjänteiseen ponnisteluun yhteistyössä toisten kanssa.

Tärkeänä yrittäjyyttä aktivoivana tekijänä Koironen (2000) näkee oppimisympäristön. Passiivoinen ympäristö tukahduttaa oppilaan yrittäjyyden. Yrittäjyyden esiintulo kaipaa ympärilleen vuorovaikutteisen, toiminnallisen ja vaativan oppimisympäristön. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Yrittäjyyttä aktivoiva ja passivoiva kouluympäristö (Koironen, 2000)

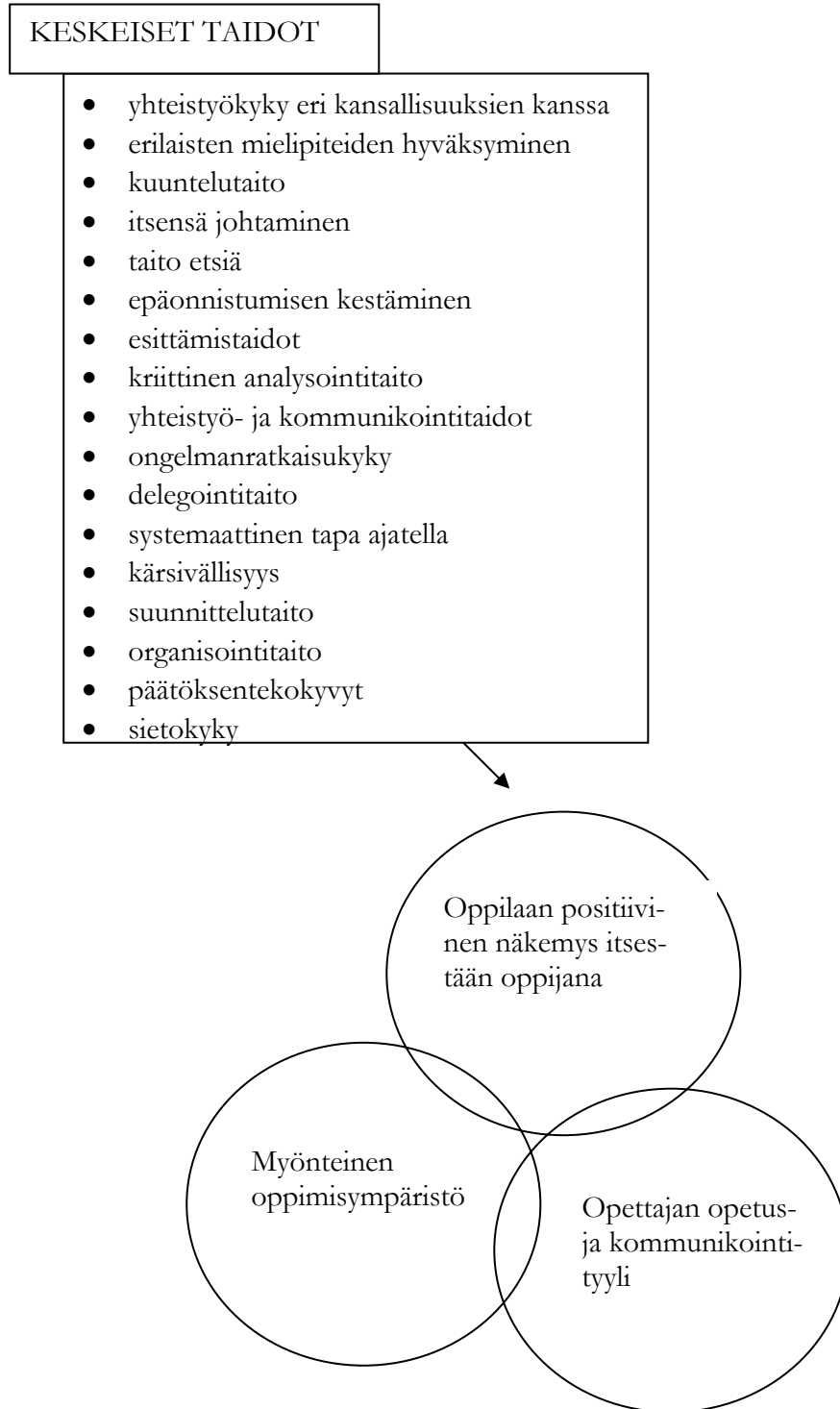
OPPIMISYMPÄRISTÖ KOULUSSA	
YRITTÄJYYTTÄ PASSIVOIVA	YRITTÄJYYTTÄ AKTIVOIVA
”Opettajalta oppiminen”	Vuorovaikutteinen oppiminen
Oppilas = vastaanottaja, kuuntelija ja päättäjä	Oppilas = ajattelija ja toimija
Valmiit kirjalliset oppimateriaalit	Tietotekniikka, keskustelut, vuorovaikutus
Palaute opettajalta	Palaute monesta eri lähteestä
Ajallisesti säädelty, organisoitu opetus	Joustava, vapaamuotoinen oppiminen
Ei paineita välittömistä tavoitteista	Paineita välittömien tavoitteiden saavuttamisesta
Toisilta lainaaminen kiellettyä	Toisilta lainaaminen suositeltavaa
Virheitä opitaan pelkäämään	Virheitä opitaan rakastamaan, mutta niiden uusiutumista vihaamaan

Yrittäjyyskasvatus on sisällytettävissä kaikkiin oppiaineisiin Kansikkaan (2007, 36) mielestä. Hänen mukaansa yrittäjyyskasvatuksen yrittäjyystaidot ja yritteliäs toiminta kaipaavat apuvälineiksi **käytännön esimerkkejä**. Onnistuneen yrittäjyyskasvatuksen tulos on aktiivinen, osallistuva ja kehittyvä sekä itsensä peliin laittava oppilas.

Peltonen (2007, 217) kehottaa pohtimaan sitä, miten yrittäjyyttä tulisi oppia ja opettaa. Yrittäjyyskasvatus edellyttää yrittäjämäistä oppimista ja yrittäjämäistä opettamista. Yrittäjyyskasvatuksen lähtökohtana tulisi olla yrittäjämäisen oppimisen mahdollistaminen.

Ristimäki (2004, 89 - 90) huomauttaa, että yrittäjyyskasvatus ei koske ainoastaan liiketoimintaan liittyviä asioita. Liiketoiminnan opetus on vain apuväline, jolla yrittäjyyskasvatusta tehdään näkyväksi ja joka kiinnittää esimerkiksi taloudellisen projektin yrittäjyyteen ja yrittäjyyskasvatukseen. Liiketoiminta yrittäjyyskasvatuksen muotona onkin luultavasti vain jäävuoren huippu.

Torokoff (2006, 86) näkee myönteisen oppimisympäristön sekä opettajan kommunikointi- ja opetustyylin olevan tärkeimmät oppilaan oppijakuvaan vaikuttavat tekijät. Yhdistettynä yrittäjämäisyyttä edistävien taitojen ja tietojen kanssa nämä tekijät tuovat esiin tulevaisuuden johtajia ja yrittäjiä. (Kuvio 3.)

Kuvio 3. Ensisijaiset tekijät, jotka vaikuttavat oppilaaseen oppijana peruskoulussa sekä keskeiset taidot, jotka kehittävät yrittäjämäisyyttä/tulevaisuuden johtajuutta (Torokoff 2006, 86, Gibbin (2005) mallin mukaan)

Kun yrittäjyyttä tukevaa oppimisympäristöä verrataan oppivan tai yrittäjämäisesti toimivan organisaation organisaatiokulttuuriin, voidaan tehdä rohkea päätelmä: organisaatiosta riippumatta yrittäjyyden tukemisen ainekset ovat samat. Oikeanlaisen organisaation tai oppimisympäristön vaikutus yksilön yrittäjyyden esiintuloa edistäväksi on kiistämätön.

3 TUTKIMUSMENETELMÄ

Tutkimusmenetelmäksi valittiin laadullinen tutkimusmenetelmä. Työn tavoitteena oli selvittää miten Suomussalmen Kirkonkylän koulussa toteutettu yrittäjyyskasvatuksen teemalukuvuosi 2006 - 2007 onnistui koulun 7.-9. luokkien oppilaiden mielestä. Tutkimus toteutettiin analysoimalla oppilaiden haastatteluja sekä kirjallisia vastauksia. Lähtökohtana olivat ne tosiasiat, että teemavuoden onnistumista olisi hankala mitata millään mittarilla ja toisaalta kirjallisesta palautteesta olisi helpompi ottaa vinkkejä tulevia vuosia varten. Myös tutkijan ajankäyttö tuki laadullisen tutkimusmenetelmän valintaa: tutkija halusi painottaa tutkimuksen työläimmän osuuden tutkimuksen loppupäähän.

Tutkittavan ryhmän eli yläasteikäisten koululaisten olisi yleisesti ottaen voinut olla hankalaa vastata totuudenmukaisesti kysymyksiin, joissa vastausvaihtoehdot olisivat ennalta määritellyjä. Valmiiden vastausvaihtoehtojen antaminen yläasteikäisille olisi myös tutkijan omien kokemusten pohjalta johtanut tuloksia harhaan. Oppilaiden omien mielipiteiden julkitulo oli myös tärkeänä tekijänä tutkimusmenetelmän valinnassa. Teemavuoden onnistuminen haluttiin nähdä nimenomaan oppilaan näkökulmasta.

Kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän valintaan vaikutti tutkittavien iän lisäksi myös se, ettei koululla ollut varsinaisesti määritelty sellaisia tavoitteita teemavuotta varten, joita oppilaat olisivat voineet arvioida. Mikäli tavoitteet olisivat olleet rajatut, tutkimusmenetelmä olisi valittu kyseisten tavoitteiden toteutumista mittaavaksi.

Samalla kun tutkittiin teemavuoden onnistumista, kartoitettiin myös oppilaiden suhtautumista yrittäjyyteen. Asenteita tutkittiin tulkitsemalla oppilaille syksyllä 2006 tehtyjen haastattelujen sekä oppilaiden keväällä 2007 kirjoittamien esseevastauksien sisältöä.

Tutkimuksen esseevastauksia koskevassa osiossa käytettiin kokonaisotantaa, eli esseemuotoiset avoimet kysymykset annettiin kaikille Suomussalmen Kirkonkylän koulun yläluokkalaistil- le. Kokonaisotannalla tarkoitetaan sitä, että kaikki tutkittavien joukon jäsenistä ovat vastaamassa tutkimukseen. Kokonaisotanta sopi tämän tutkimuksen toteuttamiseen hyvin, sillä tutkittavien joukko oli pieni (137 oppilasta) ja avointen kysymysten toimittaminen tutkittavil- le oli helppoa.

Vallin (2001, 103 - 105) mukaan tutkimuksen otanta on kuitenkin aina mitoitettava musta vastaavaksi. Muita otantamenetelmiä ovat esimerkiksi yksinkertainen satunnaisotanta, ryväsotanta ja systemaattinen otanta.

3.1 Laadullinen tutkimus

Laadullista tutkimusta toteutettaessa on otettava huomioon se, että aineiston analyysi on erilaista, kuin määrällisessä tutkimuksessa. Laadullisen tutkimuksen analyysi perustuu ensisijaisesti tutkijan kykyyn yhdistää aineistossa esiintyviä vivahteita oikeisiin kokonaisuuksiin, kun määrällisessä tutkimuksessa voidaan karkeasti ilmaista keskittyä puhtaasti numeerisiin faktoihin. Vaikka molemmissa tutkimusmenetelmissä voidaan käyttää apuna tilasto-ohjelmistoja, laadullinen tutkimus tarvitsee aina tuekseen tutkijan omaa näkemystä ja analysointitaitoa.

Metsämuurosen (2006, 82) mielestä laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusprosessi on riippuvainen tutkijan omasta intuitiosta, tulkinnasta, päättelykyvystä sekä yhdistämis- ja luokittamisvalmiuksista. Hänen mielestään samasta aineistosta voidaan tehdä päätelmiä monella tavalla ja ne voivat olla vertaillessa jopa ristiriitaisia.

Laadullisen tutkimuksen ensisijaiseksi tavoitteeksi Hakala (2001, 17) kertoo tutkimuskohteen olevien toimijoiden tulkintojen esille nostamisen. Esimerkiksi nuoret, joiden kannanotot eivät aiemmin ole tulleet julki, voivat saada laadullisen tutkimuksen myötä äänensä kuuluville.

Haastattelututkimus

Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005, 13) mukaan haastattelu on haastateltavan ja haastattelijan yhteistoimintaa, joiden välisestä keskustelusta syntyy haastattelu. Heidän mukaansa jokainen haastattelutilanne mukautuu omanlaisekseen. Metsämuuronen (2006) kertoo haastattelun olevan kvalitatiivisessa tutkimuksessa enemmän tai vähemmän avointen kysymysten esittämistä valikoiduille yksilöille tai ryhmille. Eskolan ja Vastamäen (2001, 27) mielestä haastattelupaikalla voi hyvinkin olla merkitystä haastattelun onnistumiseen. Haastattelussa tulisi ottaa huomioon haastateltavan näkökulma.

Eskola ja Vastamäki (2001a, 28) kehottavat myötäilemään nuorten puhetapaa heitä teltaessa. Haastattelija voi esimerkiksi karsia puheestaan pois vaikeat sivistyssanat ja käyttää sellaisia ilmaisuja mitä nuoretkin käyttävät. Ylilyöntejä on kuitenkin syytä välttää; haastateltava huomaa nopeasti jos haastattelija teeskentelee.

Kyselylomaketutkimus

Kyselylomaketutkimuksella tarkoitetaan lomakkeita, joissa on valmiiksi annetut kysymykset. Aineistonkeruuvaiheessa eli vastauksia annettaessa vastaaja ei saa enää tarkennusta annettuihin kysymyksiin. Lomakkeet voivat sisältää joko valmiita vastausvaihtoehtoja, avoimia kysymyksiä tai molempia. Tämän työn tutkimusvaiheessa on käytetty avoimia kysymyksiä.

Valli (2001, 101) näkee kyselylomaketutkimuksen olevan luotettavuudeltaan parempi kuin esimerkiksi haastattelututkimus. Kyselylomaketutkimuksessa haastattelija tai tutkija ei vaikuta olemuksellaan tai läsnäolollaan vastauksiin ja jokaiselle tutkittavalle kysymykset tulevat täsmälleen samassa muodossa.

Avoimet kysymykset ovat yhtälailla tulkittavissa tilastollisin menetelmin kuin valmiit vastausvaihtoehdot. Vastaukset tulee ryhmitellä eri luokkiin, joita kannattaa aluksi valita mieluummin liikaa. Mikäli vastausluokkia on runsaasti, niitä voidaan yhdistellä tarpeen mukaan. (Valli 2001, 110)

Valli (2001, 111) pohtii avointen kysymysten hyviä ja huonoja puolia. Hyviä puolia ovat mahdollisesti vastaajan mielipiteen perusteellinen selvittäminen ja hyvien ideoiden löytäminen vastauksista. Huonoina puolina se, että avoimiin kysymyksiin jätetään varsin usein vastaamatta tai vastaukset eivät ole tarkkuudeltaan tulkintakelpoisia. Avoimet kysymykset ovat esimerkiksi valmiisiin vastausvaihtoehtoihin verrattuna myös työlämpiä analysoida.

Luotettavuuskriteerit

Tutkimuksen tärkeimpiä asioita on se, miten tutkimustuloksia voidaan yleistää ja onko tutkimus luotettava. Luotettavuuskriteerit määräytyvät ensisijaisesti tutkimusmenetelmän valinnan mukaan. Myös se, kuinka moni perusjoukosta - tässä tapauksessa Suomussalmen Kirkonkylän koulun yläluokkalaisista - on vastannut kyselyyn, vaikuttaa luotettavuuteen ja yleistettävyyteen.

Silius ja Tervakari (2006) kertovat, ettei laadullisessa tutkimuksessa ole syytä tehdä täviä päätelmiä. Sisäinen yleistettävyyys, eli se kuinka aineistosta tehdyt päätelmät voidaan yleistää siihen yhteyteen josta se on koottu, on kuitenkin mahdollista. Sisäinen yleistettävyyys tehdään vasta päätelmissä, itse aineistosta ei tehdä yleistyksiä.

3.2 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin kahdessa osassa: haastattelut tehtiin ennen lukuvuoden tapahtumien alkua syksyllä 2006 ja esseekysymykset jaettiin oppilaille lukuvuoden lopulla keväällä 2007.

Haastattelu

Oppilaiden kiinnostusta yrittäjyyteen kartoitettiin tekemällä haastattelu ennen teemavuoden tapahtumien alkua marraskuussa 2006. 7. ja 9. luokkien oppilaat haastateltiin omissa tutuissa ryhmissään. Haastattelu toteutettiin siten, että haastattelijalla oli muutama vakiokysymys, jotka toistettiin jokaisessa haastattelutilanteessa. Haastattelut nauhoitettiin. Haastatteluja kertyi yhteensä 5 kappaletta (7 a-c sekä 9 a ja b). Haastatteluihin osallistui 90 oppilasta.

Kahdeksaluokkalaista ei haastateltu, sillä opettajakunnan kanssa käytyjen keskustelujen perusteella tultiin siihen tulokseen, että haastattelujen tulos olisi varsin heikko ja haastattelijan saama materiaali vähäinen. Kahdeksaluokkalaiset koettiin hiljaisiksi.

Haastattelujen kulku eteni jokaisessa haastattelutilanteessa yhtenevästi. Haastattelut toteutettiin normaalien oppituntien paikalla. Oppilailla ei ollut tietoa haastatteluista ennen haastattelijan tuloa luokkaan. Haastattelijalla oli mukanaan videokamera haastattelujen tallentamista varten. Videokameralla ei kuvattu oppilaita, vaan linssinsuojus oli kiinni kamerassa koko haastattelun ajan. Tärkeintä oli saada äänitettyä oppilaiden vastaukset. Haastatteluissa näkyivät erityisesti erittäin positiiviset ja erittäin negatiiviset asenteet, neutraalisti kysymyksiin suhtautuvilta ei haastatteluissa saatu paljon mielipiteitä.

Osa oppilaista vierasti aluksi kameraa, mutta haastattelijan kertoessa kameran olevan luokassa ainoastaan äänitystä varten oppilaat silminnähden rentoutuivat. Haastattelijalla oli työskennellyt koululla koulusihteerinä syyslukukauden alusta lähtien ja oli jo tullut tutuksi oppilaille. Haastattelijalla keskusteltiin oppilaiden kanssa opiskelijana ja näin asettui lähemmäs oppilaita.

Haastattelija korosti olevansa haastatteluhetkellä läsnä opinnäytetyön tekijänä eikä lusihteerinä. Oppilaat suhtautuivat haastattelutilanteeseen pääasiassa positiivisesti, osa oppilaista oli erityisesti mielissään siitä, että tunnilla ei ollut opetusta.

Haastattelutilanteet olivat selkeästi erilaiset verrattaessa haastateltavien ryhmiä. 7. luokkalaiset olivat lapsekkaalla tavalla innostuneita, 9. luokkalaiset osasivat jo antaa perustellumpia ja kypsempää vastauksia. Molemmista luokkatasoista löytyi kuitenkin monen tasoisia oppilaita.

Luokista ainoastaan yksi 7. luokka oli ongelmallinen haastateltava. Luokka koostui yksinomaan pojista ja opettajilta oli tullut varoituksia kyseisen luokan levottomuudesta ennen haastattelua. Haastattelutilanne eteni vaikeasti ja haastattelija joutui toistuvasti korottamaan ääntänsä haastateltavien huudella ja vastaillessa asiattomia. Luokassa oli suurin osa asiallisia vastauksia antavia oppilaita, mutta jo kolmen oppilaan keskinäinen pulina aiheutti vaikeuksia saada kontaktia muihin haastateltaviin. Äänitys kuitenkin onnistui kohtuullisen hyvin ja kaikki tärkeimmät tiedot jäivät kuuluviin.

Haastattelussa oppilailta kysyttiin neljä yhtenevää kysymystä:

- Oletteko huomanneet tämän vuoden teeman?
- Onko teidän perheessänne tai suvussanne yritystoimintaa?
- Voisiko teistä tulla yrittäjiä?
- Miksi kyllä, miksi ei?

Lisäksi haastattelija kyseli erilaisin kysymyksin oppilaiden näkemystä siitä millaisia yrittäjät ovat ja miten oppilaat suhtautuvat yrittäjyyteen.

Esseet

Keväällä ennen koulujen loppumista teemavuoden tapahtumien ollessa jo loppusuoralla kaikille yläluokkalaisille annettiin 2 esseekysymystä, joihin oppilaat saivat vastata anonymisti. 59 oppilasta 137:stä eli alle puolet 7.-9. -luokkalaisesta vastasi esseekysymykseen.

Esseekysymykset olivat seuraavat:

1. Miten yrittäjyyskasvatuksen teemavuosi onnistui? (Mikä oli hyvää, mikä huonoa, näkyikö teema lukuvuoden aikana millään lailla?)
2. Voisiko sinusta tulla yrittäjä? Perustele.

Aineiston luokittelu

Haastattelut luokiteltiin litteroimalla eli kirjoittamalla ylös ääninauhalta esiin tulleita yksittäisiä kommentteja. Haastattelujen purkua helpotti se, että haastattelijat olivat toistanut tärkeimmät asiat nauhalle haastattelujen aikana. Tällaisia olivat esimerkiksi vastaajien lukumäärä niissä tilanteissa kun oppilaat vastasivat viittaamalla, huonosti kuullut sanat ja myös selventävät kommentit osaan vastauksista.

Esseevastauksien luokittelu tehtiin kirjoittamalla kaikkiin mainintoihin oma positiivisuusarvo väliltä erittäin positiivinen – erittäin negatiivinen. Huomioitavaa oli, että samassa esseevastauksessa saattoi olla monta kommenttia, jotka erosivat positiivisuusarvoltaan. Tällaiset kommentit pyrittiin irrottamaan siihen asiayhteyteen, johon ne luokittelijan mielestä kuuluivat. Osassa vastauksista oli mainintana pelkästään ”En tiedä” tai muuta epäselvää. Tällaiset vastaukset luokiteltiin omaksi ryhmäkseen, sillä niiden ei katsottu kuuluvan mihinkään edellä mainittuun positiivisuusluokkaan.

Koska teemavuoden näkyvyyttä koskevaan, ”Näkyikö teema lukuvuoden aikana millään lailla?” -kysymykseen, tuli melko yksiselitteisiä vastauksia, yhdistettiin erittäin positiivisen ja positiivisen positiivisuusarvon saaneet vastaukset omaksi luokakseen, sekä negatiivisen ja erittäin negatiivisen positiivisuusarvon vastaukset omaksi luokakseen. Negatiivisia vastauksia tuli ainoastaan yksi, joten tämäkin tuki suppeampaa luokittelua.

Luokitukset supistuivat myös ”Miten yrittäjyyskasvatuksen teemavuosi onnistui? (Mikä oli hyvää, mikä huonoa)” osion kohdalla. Tutkijan oma näkemys asiasta oli, että olisi turhaa jao-tella onnistumista mitenkään laajemmin, sillä useimmissa vastauksissa oli todettu teemavuoden joko onnistuneen tai epäonnistuneen sen kummemmin onnistumisastetta analysoimalla.

4 YRITTÄJYYSKASVATUKSEN TEEMAVUOSI

Suomussalmen Kirkonkylän koulun yrittäjyyskasvatuksen teemalukuvuoden 2006 - 2007 onnistumista mitattiin esseevastauksista oppilaiden kirjallisia vastauksia analysoimalla. Teemavuoden onnistumiselle ei varsinaisesti ollut asetettu mitään mittaria, sillä kokemuksia teemavuosien laadusta/toimivuudesta ei ollut ja koulun teemavuosia ei ole aiemmin tutkittu. Teemavuoden onnistumiseen vaikuttivat todella paljon oppilaiden omat kokemukset ja näkemykset ja ne myös haluttiin saada selville teemavuoden päätteeksi.

4.1 Yrittäjyyskasvatus – teemavuoden esittely

Lukuvuonna 2006 - 2007 Suomussalmen perusopetuksen teemavuoden aiheena oli yrittäjyyskasvatus. Teemavuoden tapahtumat alkoivat Kirkonkylän koululla loppusyksystä. Kouluilla oli tehty alkusyksystä suunnitelmat yrittäjyyskasvatuksen toiminnoista.

Jokaisella Suomussalmen koululla oli omat työryhmät, joihin kuului kunkin koulun opettajia. Suunnitelmat oli kerätty kultakin koululta erikseen. Kirkonkylän koululta suunnitelmia tuli 2: alaluokilta ja yläluokilta yhteinen sekä koulun erityisoppilaiden pienryhmistä omansa.

Kirkonkylän koululla oli myös kaikkien koulujen välillä yhteistyötä tekevä, teemavuotta varten nimetty opettaja Ulla Lehtonen. Lehtosen tehtävänä oli avustaa kouluja yrittäjyyskasvatukseen liittyvissä yhteistyökuvioissa ja koota materiaalia koulutustilaisuuksista, lehdistä sekä internetistä kaikkien koulujen hyödynnettäväksi.

Yrittäjyyskasvatuksen teemavuoden tapahtumat ja toiminnot lähtivät Kirkonkylän koululla käyntiin vasta syyslukukauden loppupuolella. Ensimmäiset näkyvät tapahtumat olivat kirpputori, johon oppilaat saivat tuoda omia tavaroitaan kaupattavaksi. Kirpputorin yhteydessä järjestettiin myös huutokauppa.

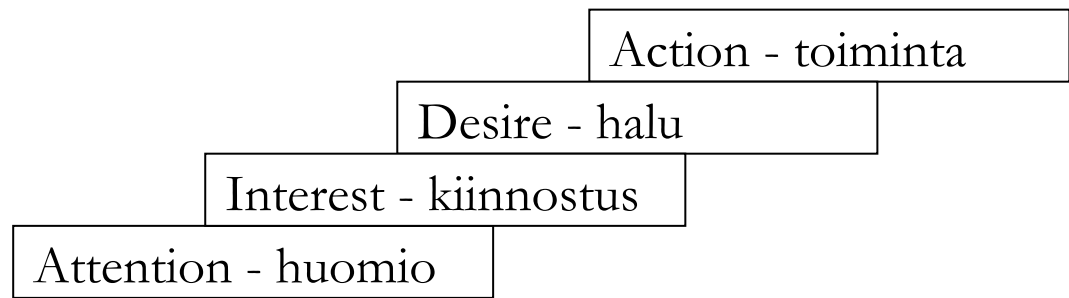
Yläluokilla käynnistyi myös joulukorttiprojekti, jossa 7. luokkalaiset askartelivat joulukortteja askartelun ja kuvaamataidon tunneilla. Valmiit joulukortit ja niiden kuoret myytiin oppilaskunnan kautta koululle. Näin koulun joulukortit olivat sekä koululaisten tekemiä, että hyödyttivät yrittäjyyskasvatuksen liiketoiminnallista osuutta.

Koululla järjestettiin kevätlukukaudella 2007 toimintaviikko, joka sisälsi erilaisia luentoja ja tapahtumia oppilaille. Toimintaviikon aikana normaalia opetusta oli vähemmän, ja tunneilla istumisen sijaan opittiin toiminnallisuuden kautta uusia asioita. Toimintaviikolla oli järjestetty erilaisia työpajoja, joissa oppilaat pääsivät kokeilemaan taitojaan.

Yrittäjyyskasvatuksen teemavuosi innoitti koulun tarjoamaan oppilaille uuden valinnaisaineen ”Vuosi yrittäjänä” lukuvuonna 2007 - 2008. Lukuvuoden 2006 - 2007 7. luokkalaiset pystyivät valitsemaan tämän aineen ja ilahduttavan moni olikin ottanut sen 8. luokan valinnaisaineisiinsa. ”Vuosi yrittäjänä” -valinnaisaineen aiheena on lukuvuoden aikana yrittäjänä toimiminen. Oppilaat perustavat pienissä ryhmissä oikealla rahalla toimivia miniyrityksiä ja työskentelevät yrityksissään valinnaisaineen tuntien aikana. Yritystoiminta on pienimuotoista, mutta se opettaa verkostoitumista lähialueen toimijoiden kanssa. Yhteistyökumppaneina voivat olla esimerkiksi alueen yritykset. Vuosi yrittäjänä - valinnaisaine on Nuori Yrittäjyys ry:n operoima opintokokonaisuus.

Teemavuoden tarkoitus oli siis innostaa oppilaita yrittäjyyteen. Teemavuoden lähtökohtana oli se, että oppilaat haluttiin ensin tietoisiksi teemavuodesta ja näin innostaa heitä yrittäjyyteen. Teemavuoden toteuttamiskaavasta löytyi jopa markkinoinnillisia piirteitä, vaikka tätä ei varsinaisesti ollut tiedostettu.

Rope (2000, 279) kertoo markkinointiviestinnässä olevan useitakin viestintäkeinoja, tunnetuimpina niin sanottu AIDA-malli (AIDA tulee englanninkielen sanoista Attention, Interest, Desire ja Action). Nelivaiheinen markkinointiviestinnän malli sisältää siis neljä porrasta. Ensimmäisen portaan tehtävänä on asiakkaan huomion kiinnittäminen – Attention. Toisella portaalla asiakkaan kiinnostus on herännyt – Interest. Kolmannella portaalla asiakkaalle tulee halu ostaa tuote – Desire. Neljäs ja viimeinen porras on toiminta – Action. Tällä tasolla asiakas jo toimii eli esimerkiksi ostaa markkinoitavan tuotteen. (Kuvio 4.)

Kuvio 4. AIDA -mallin vaiheet (Ropea 2000 mukailten)

Markkinointiviestintää voidaan yleistää myös tällaisen teemavuoden viestintään. Tavoitteena kun on saada ”asiakkaat” eli oppilaat innostumaan teemavuodesta. Teemavuoden suunnittelussa tulisi siis ottaa huomioon markkinoinnillinen näkökulma, eli kuinka teemavuosi toteutaisi kaikki neljä AIDA -mallin vaiheet oppilaiden silmissä.

4.2 Arvioinnin tulokset

Teemavuoden tulokset jaettiin kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa keskityttiin haastattelujen arviointiin ja toisessa osassa esseevastauksiin. Esseevastauksien osalta tehtiin vielä eritelty teemavuoden näkyvyyden, teemavuoden onnistumisen sekä vastaajien omien yrittäjyyshaastattelujen pohjalta.

Haastateltavien yrittäjyysasenteet

Haastattelujen ensimmäiseen kysymykseen ”Oletteko huomanneet tämän vuoden teeman?” jokaisesta luokasta korkeintaan kaksi haastateltavaa vastasi myöntävästi. Kun teema tuli esille, moni muukin haastateltavista ilmaisi tietäneensä teemavuoden aiheen.

Haastatelluista oppilaista noin kolmanneksella oli perheessä tai suvussa yritystoimintaa. Näistä yrittäjäperheistä tulevista oppilaista noin neljännes kertoi olevansa kiinnostunut jatkamaan yrittäjänä. Loput heistä totesivat, että tärkein yrittäjyystoiminnan jatkamista estävä tekijä oli perheen yrityksen toimialan sopimattomuus omiin tulevaisuudenhaaveisiin. Muutama haastateltava aikoi luultavasti perustaa eri toimialan yrityksen, kuin perheessä tällä hetkellä on.

Niistä haastateltavista, joiden perheessä tai suvussa ei ollut yritystoimintaa, noin 10 % moitti harkitsevansa yrittäjyyttä tulevaisuuden ammattina. Haastatelluista oppilasta yhteensä noin viidennes kertoi haastatteluhetkellä harkitsevansa yrittäjyyttä.

Yrittäjän ominaisuuksista kertovassa kappaleessa tuli esille samankaltaisia yrittäjän ominaisuuksia, kuin oppilaiden maininnoissa. Idearikkaus, mielikuvitus, luovuus (4 mainintaa), rohkeus (3 mainintaa) ja sosiaalisuus (2 mainintaa) tulivat esille oppilaiden haastatteluissa useampaan kertaan. Oppilaiden maininnoissa tuli ilmi myös hulluus: se mitä tällä tarkoitetaan, on hieman epäselvää. Toisaalta hulluus ja luovuus voisivat olla kytköksissä toisiinsa, toisaalta oppilaat voivat kokea hulluuden liittyvän riskinottoon. Taitoa ja työteliäisyyttä sekä kunnianhimoa löytyi myös yrittäjän ominaisuuksista. Yrittäjä nähtiin ihmisenä kiireisenä (2 mainintaa), itseensä luottavana ”pukumiehenä”.

Toisin kuin Luukkainen ja Wuorinen (2002, 13) näkivät menestyneen yrittäjän, oppilaat olivat maininneet yrittäjän olevan kiero ja ahne. Se, miksi nuoret mahdollisesti kokevat yrittäjän olevan tällainen, on asenteessa jonka yrittäjyyskasvatus voi vielä oikaista.

Erityisesti 7. luokkalaisten näkemyksissä yrittäjä oli ”iso herra, joka saa omaan pussiinsa työnsä tuloksen”, kun taas 9. luokkalaiset näkivät yrittäjän olevan ”uskalias ja mielikuvitukellinen henkilö, jolla on oltava uskoa tekemiseen, ymmärrystä asioista sekä moniulotteisuutta”.

Haastattelujen tulos oli kaiken kaikkiaan positiivinen. Oppilaiden myönteisyys yrittäjyydestä ammatinvalintavaihtoehtona ja yrittäjän ominaisuuksia mainitessa vaikuttivat lupaavilta teemavuoden tapahtumien ollessa vasta suunnitelmissa.

4.2.1 Teemavuoden näkyminen

Teemavuoden näkyvyyttä arvioitiin esseevastauksien ensimmäisessä kysymyksessä ”Miten yrittäjyyskasvatuksen teemavuosi onnistui? (Mikä oli hyvää, mikä huonoa, näkyikö teema lukuvuoden aikana millään lailla?)”. Kysymys oli jaettu kahteen osaan, ja osa vastaajista oli vastannut vain kysymyksen toiseen osaan ja osa molempiin.

Vastaukset jakautuivat seuraavasti:

Taulukko 3. Yrittäjyyskasvatus -teemavuoden näkyvyys Suomussalmen Kirkonkylän koulussa

TEEMAVUODEN NÄKYVYYS	Mainintoja	Prosentteina maininnoista
Teemavuosi näkyi hyvin	18	30,5 %
Teemavuoden näkyvydessä parannettavaa	24	40,7 %
Teemavuosi ei näkynyt	1	1,7 %
Ei selkeää vastausta	16	27,1 %
Yhteensä	59	100 %

Teemavuosi näkyi hyvin

Esseevastauksen antaneista oppilaista 18 oli tyytyväisiä teemavuoden näkyvyyteen. Näkyvyydestä oli eniten mainintoja ilmoitustaulun osalta, oppilaat olivat kokeneet sen hyväksi kanavaksi teemavuoden esittelyyn. Erinäisistä tapahtumista erityisesti kirpputori oli tuonut teemavuoden näkyvämmäksi oppilaille.

”Teemavuosi on onnistunut ihan hyvin. Koulussa oppilaat ovat saaneet vaikuttaa ihan mukavasti, on ollut kirpputoria, oppilaille tullut oma ilmoitustaulu jossa on lehtijuttuja nuorten onnistumisista ja tekemisistä. Koulussa näkee todella, ettei kaikista ole yrittäjäksi kun ei ruveta mihinkään hommaan.”

Teemavuoden näkyvyyteen tyytyväisistä oppilaista suuri osa oli tyytyväisiä ilmoitustaulun näkymiseen koulun arjessa.

Teemavuosi olisi voinut näkyä paremmin

Esseevastauksen antaneista oppilaista 24 oli sitä mieltä, että teemavuoden näkyvydessä olisi ollut parannettavaa. Oppilailta tuli erityisesti mainintoja siitä, ettei teemavuoden nimi ollut

paremmin esillä. Osassa vastauksista oli mainittu ilmoitustaulu sekä erinäiset tapahtumat, mutta silti teemavuoden näkyvyyttä olisi kaivattu enemmän.

”Oli ihan hyviä tapahtumia. Namula on paras! En itse asiassa ole kunnolla teemaa ☺ Olisiko pitänyt kertoa teemasta enemmän?”

Teemavuosi ei näkynyt

Esseevastauksen antaneista oppilaista vain 1 oli selkeästi sitä mieltä, ettei teemavuosi näkynyt. Vastauksessa ei näy parannusehdotuksia.

”Teema lukuvuosi ei oikein näkynyt millään tavalla.”

Teemavuoden näkyvyydestä ei selkeää vastausta

Lisäksi 15 vastaajaa ei ollut ilmaissut teemavuoden näkyvyydestä vastauksissaan mitään selkeää. Useimmat epäselvän vastauksen antaneista olivat myös vastanneet toiseen esseekysymykseen epäselvästi. Useimmiten näissä vastauksissa oli vain teksti ”En tiedä”.

4.2.2 Teemavuoden onnistuminen

Teemavuoden onnistumista kartoitettiin kysymyksellä: Kuinka teemavuosi onnistui? Tämä kysymys oli yhdistetty edellä mainittuun Näkyikö teemavuosi millään lailla? -kysymykseen.

Taulukko 4. Yrittäjyyskasvatus -teemavuoden onnistuminen Suomussalmen Kirkonkylän koulussa.

TEEMAVUODEN ONNISTUMINEN	Mainintoja	Prosentteina maininnoista
Teemavuosi onnistui hyvin	28	47,5 %
Teemavuosi olisi voinut onnistua paremmin	14	23,7 %
Teemavuosi ei onnistunut	2	3,4 %
Ei selkeää vastausta	15	25,4 %
Yhteensä	59	100 %

Teemavuosi onnistui hyvin

Teemavuoden onnistumiseen oli tyytyväisiä 28 esseekysymyksiin vastanneista oppilaista. Tapahtumista oli erityisen paljon mainintoja. Kirpputori, Namulan toiminta, yritys messut ja toimintaviikko olivat jääneet oppilaiden mieleen.

”Teemavuosi meni ihan hyvin. Huonoa oli se, että teemus ei näkynyt paljoa. Hyvää oli se että meidän koulussa kävi eri kouluista ihmisiä ja maista. Kioski on toiminut hyvin. Pitäisi olla enemmän tapahtumia, vapaapäiviä ja välitunnilla lisää istumapaikkoja.”

Teemavuodessa parannettavaa /ei osaa sanoa

”Ei yrittäjyys ole koulullamme hirveän hyvin edes ollut esillä. Silmään on pistänyt vain mm. erilaiset ilmoitukset ja lehtijutut ilmoitustaululla. Mielestäni teemavuosi olisi voinut onnistua paljon paremminkin. Esimerkiksi erilaiset yrittäjäesittelyt olisivat olleet mielenkiintoisia!”

Vastaajan kommentista huokuu ristiriitaisuus: toisaalta hän on nähnyt ilmoitustaulun ja lehtijutut, mutta toteaa, ettei yrittäjyys ole ollut hyvin esillä. Toiminnallisuutta olisi tuonut yrittä-

juysesittelyt. Toiminnallisuutta kaipailivat muutkin, joiden mielestä teemavuosi ei mennyt täysin toiveiden mukaisesti.

Teemavuosi ei onnistunut

Esseekysymyksiin vastanneista 2 oli selkeästi tyytymättömiä teemavuoden onnistumiseen. Tiedon kulku ja teemavuoden näkyminen koettiin teemavuoden onnistumista heikentävinä tekijöinä. Maininta tuli myös teemavuoden vaikuttavuudesta oppilaisiin:

”Teemavuosi ei onnistunut ollenkaan koska se ei vaikuttanut minuun mitenkään. Olisi pitänyt olla sellaisia juttuja jotka olisi näkynyt tai vaikuttanut enemmän oppilaisiin.”

Teemavuoden onnistumisesta ei selkeää vastausta

Esseekysymyksiin vastanneista oppilaista 15 oli maininnut teemavuoden onnistumista kartoittavaan kysymykseen niin epäselvästi, ettei vastausta voitu tulkita mihinkään positiivisuusluokkaan.

4.2.3 Yrittäjyys ammatinvalintavaihtoehtona

Kysymykseen ”Voisiko sinusta tulla yrittäjä? Perustele.” oppilaat vastasivat vaihtelevasti.

Vastausten positiivisuusluokkia vertailemalla voidaan todeta, että yli kolmannes kysymykseen vastanneista oppilaista eli 39 % suhtautuu positiivisesti yrittäjyyteen ammatinvalintavaihtoehtona. Negatiivisesti suhtautuvia oli 32,8 %. Yrittäjyyden mahdollisuuteen omana ammattina 28,8 % vastaajista ei ollut ottanut selkeää kantaa.

Taulukko 5. Yrittäjyyden todennäköisyys Suomussalmen Kirkonkylän koulun laisten ammatinvalintavaihtoehtona

YRITTÄJYYS AMMATINVALINTA- VAIHTOEHTONA	Mainintoja	Prosentteina maininnoista
Yrittäjyys todennäköinen valinta	4	6,8 %
Yrittäjyys on vaihtoehto	19	32,2 %
Ei vielä tietoa	17	28,8 %
Yrittäjyys epätodennäköinen valinta	9	15,3 %
Yrittäjyys ei tule kysymykseen	10	16,9 %
Yhteensä	59	100 %

Yrittäjyys todennäköinen valinta

Esseevastauksen antaneista oppilaista 4 näki yrittäjyyden luonnollisena vaihtoehtona tulevaisuuden ammatiksi. Nämä oppilaat olivat selvästi harkinneet asiaa. Mainintoja tuli omaan persoonaan liittyvistä seikoista. Maininnoista löytyi yhdistävänä tekijänä realismi, innostus ja suunnitelmallisuus. Yksi maininnoista käsitteli myös yrittäjyyskasvatuksen teemavuoden vaikutusta.

”Varmasti voisi. Koska olen saanut realistiset ’pohjat’ yrittäjyydelle, kun perheessä on kaksi yritystä. Tämä koulun teema yrittäjänä ei ole mitenkään suuresti innostanut minua yrittäjyyteen.”

Tämän oppilaan lähtökohdat yrittäjäksi ovat hyvät: realismi, omat kokemukset ja mahdollisuus seurata kahden yrityksen toimintaa lähietäisyydeltä helpottavat yrittäjyysvalinnan tekemistä. Myös Heinosen ja Vento-Vierikon (2002, 31) mainitsema ennakointi on helpompaa tällaisesta lähtökohdasta.

Teemavuosi oli edistänyt ainakin yhden oppilaan yrittäjänuraa:

”Voi. Olen jo pitkän aikaa suunnitellut yrittäjyyttä. Haluaisin perustaa oman ravintolan tai sitten rueta muotisuunnittelijaksi. Kyllä tällä teemavuodellakin on ollut vähän vaikutusta tähän että haluan yrittäjäksi. Kiehtoo se, että saa yrittäjänä päättää itse omista asioistaan.”

Teemavuoden kuluessa tämän vastauksen antaneelle oppilaalle on vahvistunut mielikuva yrittäjän itsenäisyydestä. Itsenäisyys tuo paitsi valtaa, myös vastuuta.

Yrittäjyys on vaihtoehto

Osa oppilaista oli sitä mieltä, että yrittäjyys on ammatinvalintavaihtoehto. Osan mielestä yrittäjyys voi olla vaihtoehtona yhtäläillä myös kaikille muillekin.

”Voisi kiinnostaa yrittäjyys, saa itsenäisesti päättää kaikista asioista. Yrittäjyydessä vaan pelottaa että jos oma yritys ei menestykkään ni kaikesta on vastuussa omalla henkilökohtaisella omaisuudellaan.”

Tämän oppilaan lähtökohdat yrittäjyydelle näyttäisivät olevan melko realistiset. Toisaalta itsenäisyys kiinnostaa, mutta riskin olemassaolo koetaan pelottavana asiana. Vastaajalla on toisaalta suppeahko näkemys yritysmuodoista, toisaalta ajatuksissa on voinut olla juuri henkilökohtaisen omaisuusriskin sisältävä yritysmuoto.

Ei vielä tietoa

Osalla oppilaista ei ollut selkeitä kyllä, tai ei -vastauksia yrittäjyydestä tulevaisuuden ammatti-vaihtoehtona. Tähän luokkaan tuli varsinaisesti 13 mainintaa mutta myös ne vastauslomakkeet, joissa kysymykseen ei ollut selkeää vastausta, laskettiin kuuluvaksi tähän luokkaan.

”Ei. Se on liian riskialtista. En uskalla ottaa sitä riskiä että jos epäonnistuu. Eikä ole edes hyvää ideaa.. Mutta jos keksisin aivan mahtavan keksinnön, jonka tietäisin varmasti lyövän läpi niin ehkä sitten.”

Vastaaja ei määrittele epäonnistumisen mukanaan tuomaa riskiä, mutta mainitsee uskalluksen. Toisaalta jos vastaaja keksisi todella hyvän ja omasta mielestään varmasti menestyvän keksinnön, niin yritystoiminnan aloittaminen voisi olla mahdollista. Vastauksesta tulee esiin

vahvasti yrittäjyyden ja omaan tekemiseen uskomisen suhde. Itseluottamus nähdään keänä. Ristimäen (2004, 23) teoria tukee oppilaan asennetta. Riski ja sen hallinta sekä innovatiivisuuden merkitys korostuu vastauksessa. Mahtava, innovatiivinen keksintö olisi riskinottohalua kasvattava tekijä.

Yrittäjyys epätodennäköinen valinta

Esseevastauksen antaneista oppilaista 7 piti yrittäjyyttä epätodennäköisenä ammatinvalintana. Yrittäjyys koettiin huonompana vaihtoehtona kuin palkkatyöläisenä toimiminen (3 mainintaa). Mainintoja tuli myös työn henkisestä vaativuudesta. Eräs vastaajista koki oman perheensä yrittäjätaustan olevan omaa yrittäjyyttä hillitsevä tekijä:

”En ainakaan yksin, enkä varmaan yhdessäkään kenenkään kanssa. Mielestäni luonteeni ei passaa yrittäjäksi, ja olen yrittäjä perheestä, joten olen nähnyt sen arjen joka ei ole helppoa. Alaisena säännöllisillä palkkatuloilla sopii minulle paremmin. ☺”

Tässä vastauksessa ilmenee perheen yrittäjyyskokemusten merkitys oppilaan yrittäjyyshalukkuuteen. Se, mitä yrittäjäperheen arjen vaikeus on, ei käy ilmi vastauksesta. Ilmeisesti vastaajan viimeinen lause antaa kuitenkin viitteitä: säännöllisten palkkatulojen merkitys olisi tärkeää. Taloudellisen riskin merkitys voi olla suurikin, mikäli vaikkapa molemmat vanhemmista toimivat yrittäjinä. Riskinottohalukkuutta tämän tosiasian tiedostaminen Leskisen (2000, 27) mukaan hillitsee.

Yrittäjyys ei tule kysymykseen

Esseekysymykseen vastanneista oppilaista 12 oli sitä mieltä, ettei yrittäjyys voi olla heidän ammatinvalintavaihtoehtonsa. Suurin osa yrittäjyyteen tulevaisuuden ammattina kielteisesti suhtautuvista osasivat myös perustella valintansa. Vastustuksen syistä tuli mainintoja riskialtiudesta, yrittäjyyden vaativuudesta sekä muista tulevaisuuden suunnitelmista.

”Ei voisi. Haluan tietyn ammatin ja se ei liity yrittäjyyteen.”

Yrittäjyys ei oletettavasti kiinnosta ammatinvalintavaihtoehtona sellaisia oppilaita, joiden tulevaisuudenhaaveissa siintää jo jokin tietty ammatti. Toisaalta nämä täysin negatiivisesti yrittäjäammattiin suhtautuneet oppilaat eivät voi välttää yrittäjämäisten tietojen ja taitojen opettelua. Lisäksi osa niistäkin ammasteista, joihin oppilaat liittävät palkkatyöläisenä toimimisen voivat olla mahdollisia yrittäjälle.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Yrittäjyyden merkitys korostuu yhteiskunnassamme – ei vain elinkeinona vaan aatteena ja tapana ajatella. Oma-aloitteisuus, kyky ottaa riskejä ja kestää epäonnistumisia ovat jokaiselle ihmiselle tärkeitä taitoja ja myös voimavara. Työelämän rakenteelliset muutokset ovat vähintäänkin myötävaikuttaneet siihen, että jokainen työntekijä tarvitsee työpaikasta ja asemastaan riippumatta työssään yrittäjämäistä otetta ja asennetta.

Työn ensisijaisena tarkoituksena oli selvittää sitä, miten yrittäjyyskasvatuksen teemalukuvuosi 2006 - 2007 onnistui Kainuussa sijaitsevan Suomussalmen Kirkonkylän koulun yläluokkalaisten mielestä. Teemalukuvuosi toteutettiin myös muissa Suomussalmen kunnan kouluissa. Teemalukuvuosi tarjosi oppilaille monipuolisia normaalista koulutyöstä poikkeavia asioita, kuten toimintaviikon, kirpputorin sekä joulukorttiprojekti, jotka toivat toiminnallisuutta normaalin koulutyön ohkeen. Työn oli myös tarkoitus antaa opetushenkilökunnalle tarkempaa tietoa siitä, mitä yrittäjyyskasvatus on ja miten sitä voisi paremmin hyödyntää omassa opetuksessa.

Teemavuoden onnistuminen saatiin tutkimuksen avulla selvitettyä. Yrittäjyyskasvatuksen teemavuosi onnistui Kirkonkylän koulun yläluokkalaisten mielestä hyvin. Lähes puolet esseekysymyksiin vastanneista oppilaista oli tätä mieltä. Teemavuoden tapahtumista tärkeimmäksi koettiin kaikki sellaiset, missä oppilaat saivat itse olla mukana.

Teemavuosi ei kuitenkaan näkynyt oppilaiden mielestä parhaalla mahdollisella tavalla. Näkyvyyttä olivat selvästi lisänneet ilmoitustaulu ja erilaiset tapahtumat. Ilmoitustaulun käyttö antoi oppilaille mahdollisuuden tutustua lukuvuoden teemaan omassa rauhassa ja liikaa sitä tyrkyttämättä.

Teemavuoden suunnitteluvaiheessa tulisi ottaa huomioon markkinoinnillinen näkökulma ja tutustua esimerkiksi kampanjasuunnittelun pääkohtiin. Opettajien tehtävänä on kasvattaa oppilaita ja opettaa heille tietoja ja taitoja, joita he tarvitsevat elämässään peruskoulun jälkeen. Tämä humanistinen tehtävä on todella haastava. Markkinoinnin osaamista ei siis ole syytä enää vaatia opetushenkilökunnalta.

Oppilaiden yksilölliset oppimistyyliä vaikuttavat oppimiskokemuksiin – näitä huomioimalla saataisiin tällainen tapahtuma jäämään paremmin oppilaiden mieliin. Teemavuosi tarjosi oppilaiden eri oppimistyylin mukaisia tapahtumia ja asioita. Toimintaviikolla oppilaat, jotka op-

pivat parhaiten itse tekemällä, saivat esimerkiksi pajapäivän yhteydessä oppia uusia asioita. Luennoitsijoiden vierailuista parhaiten hyötyivät auditiivisen eli kuullun tiedon avulla oppivat.

Suomussalmen kunnan opetussuunnitelmaa tarkasteltaessa olin hieman hämmästynyt yrittäjyyskasvatuksen mainintojen puutteesta. Vanhemmille ja myös ulkopuolisille näkyvillä oleva opetussuunnitelma ei varsinaisesti tarjoa tietoa siitä, miten kunnan kouluissa edistetään yrittäjyyttä. Yksittäisten oppiaineiden kohdalla oli parilla lauseella mainittu oppiaineen liittäminen yrittäjyyteen, mutta nämä maininnat viittasivat erityisesti ulkoisen yrittäjyyden muotoihin. Opetussuunnitelman myöhempiä päivityksiä varten tähän kannattaa kiinnittää huomiota.

Opettajien ei mielestäni pitäisi pelätä yrittäjyyskasvatusta, vaan rohkeasti ottaa selvää siitä, miten omassa oppiaineessaan sitä voisi hyödyntää. Parhaimmillaan yrittäjyyskasvatus voi tuoda aivan uusia ulottuvuuksia opettamiseen. Oppilaiden oma-aloitteisuuden lisääntyessä opettajat voivat kokea onnistumisen hetkiä. Yrittäjyyskasvatusta on lisättävä opetukseen integroimalla sitä osaksi koulutyön arkea. Yrittäjyyttä aktivoivaa oppimisympäristöä ei ole mahdotonta järjestää. Kaikkea ei tarvitse tehdä kerralla, vaan osa-alueita voi lisätä opettajan innostuksen mukaan. Monesta lähteestä tuleva palaute ja oppimisen vuorovaikutteisuus eivät esimerkiksi ole hankalia asioita. Kun kyseiset asiat ovat vakiintuneet koulun arkeen, on helpompaa laajentaa yrittäjämäisyyttä jatkossa.

Vaikka ihmisen tulee luottaa itseensä ja kykyihinsä, on myös hyvä tunnistaa omat heikkouksensa ja tunnustaa ne. Kukaan ei ole täydellinen, eikä täydellisyyteen ole tarvetta pyrkiäkään. Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena kouluissa tulisivatkin olla kaikkien oppilaiden yksilöllisten vahvuuksien ja heikkouksien kartoittaminen ja niistä oppiminen.

Kun puhutaan asennekasvatuksesta, itsetunnosta, riskinottokyvystä ja oma-aloitteisuudesta lasten ja nuorten parissa ei ensimmäiseksi tule ajatelleeksi yrittäjyyttä. Lasten ja nuorten ”yrittäjyysriskiksi” voidaan nostaa erityisesti sosiaalinen riski: Mitä jos epäonnistun jossain? Miten kestää epäonnistuminen koulu- ja luokkatovereiden edessä? Toisaalta onnistumisen tunne on voimakkaampi, kun sen näkee useampi.

Koulun merkitys korostuu kun välimatkat ovat pitkiä ja harrastuksen perässä kulkeminen voi olla vaikeaa. Kouluissa, joiden oppilaat kulkevat pitkien matkojen päästä tulee kiinnittää huomiota siihen, että oppilaat kokevat onnistumisen hetkiä, oppivat ottamaan asioihin kantaa eivätkä jää ulkopuolisiksi. Luokista voisi koota ”pienyriytyksiä” joissa jokaisella olisi oma

rooli ja syntyisi tervettä kilpailua luokkien välille. Me-hengen korostaminen ja jokaisen pilaan vahvuuksien etsiminen nostaisi myös hiljaisemmat oppilaat esiin ja syrjäytymistä voisi näin ehkäistä.

Pohdinta

Tutkimuksen toteutus ei mennyt suunnitelmieni mukaan. Alun perin olisin halunnut vertailla yrittäjyysasenteita ennen teemavuotta ja teemavuoden jälkeen. Jälkikäteen olisin muuttanut etenkin haastattelukysymyksiä vähemmän yrittäjäsenteita tutkiviksi ja enemmän oppilaiden omia yrittäjäsunnitelmia hahmottaviksi. Myös esseevastauksien lukumäärä oli pieni pettymys. Odotin yhtä suurta vastaajien joukkoa kuin haastattelutilanteissa oli läsnä. Toisaalta ymmärrän loppukevään kiireet koulussa. Esseekysymyksiä ei siis ehditty antaa vastattaviksi kaikille yläluokkalaisille.

Myös aineiston käsittely oli ongelmallista: etukäteen olin ajatellut käsitellä haastatteluja ja esseitä vertailevasti. Tarkoitukseni oli tutkia erityisesti sitä, edistikö yrittäjyyskasvatuksen teemavuosi yrittäjyyttä tulevaisuuden ammatinvalintavaihtoehtona yläluokkalaisille. Vastausvaihtoehdot ja tutkimuksen aineistonkeruumenetelmät olivat vain huonoja sen mittaamiseen. Vastausvaihtoehtojen olisi pitänyt olla samat. Myös tutkimusten olisi pitänyt olla samalla lailla toteutettuja, esimerkiksi esseet ennen ja jälkeen teemavuoden tapahtumia. Näin vastauksia olisi voinut vertailla luotettavammin.

Olen tyytyväinen valitsemaani tutkimusmenetelmään: laadullinen tutkimus antaa mukavasti tilaa pohdintoille ja aineistosta nousee esille paljon mielenkiintoisia asioita kuten kehittämisehdotuksia. Myös oppilaiden aivoitusten tunteminen omien kokemusten pohjalta sai minut luottamaan laadulliseen tutkimukseen. Esseevastauksien luokittelu oli välillä vaikeaa, mutta luokitteluasteikkoja muuttamalla kaikki vastaukset löysivät paikkansa.

Minulla ei ollut minkäänlaisia odotuksia yrittäjyyskasvatuksen teemavuoden vaikutuksista. Tuntemukseni aiheesta oli jokseenkin pintapuolinen, tästä syystä syksyllä 2006 toteutetun haastattelun kysymykset olivat lähinnä ulkoista yrittäjyyttä kartoittavia. Toisaalta ennakkoodotusten puuttuminen antoi hyvän pohjan laadullisen tutkimuksen työstämiselle. Objektiviisuuteni aineistoon säilyi melko hyvänä alusta loppuun asti.

Yrittäjyyskasvatus aiheena yllätti. Käsittekseni yrittäjyyskasvatuksesta menivät täysin uusiksi. Olin kuvitellut – kuten voisin uskoa monen muunkin kuvittelevan – yrittäjyyskasvatuksen

olevan lähinnä jotain oppiainetta. Kuitenkin asennekasvatus näyttäisi olevan se tärkein asia. Yrittäjyyskasvatuksen voi sanoa kärsivän nimestään, yrittäjyys-sana leimaa liikaa aiheen tarkoitusta. Toisaalta sillä on helppo luoda mielikuvaa avoimesta, työteliäästä ja vastoin-käymisiä sietävästä ihmisestä.

Työn eteneminen oli välillä jouhevaa, välillä työ tuntui polkevan paikallaan. Erityisesti loppuvaiheessa objektiivisuus teoriaan tuntui heikkenevän ja jouduin pitämään taukoa työn kirjoittamisesta. Objektiivisuuden löytymisen näin tärkeäksi asiaksi: jos jotain olennaista perustietoa teoriasta olisi jäänyt selvittämättä, olisi työn lukijalla voinut olla vaikeaa hahmottaa kirjoittamaani tekstiä.

Opin paljon myös opettajien työn vaativuudesta. Oman oppiaineen kullakin luokalla käsiteltävät asiat on määritelty tarkasti opetussuunnitelmissa. Lisäksi pitäisi vielä osata ja ehtiä innostaa oppilaita ja keksiä uusia menetelmiä opettamiseen.

Mikäli tekisin samankaltaisen tutkimuksen uudestaan, miettin tarkkaan kysymysten asettelun ja tutkimuksen toteuttamisen kulun. Yhtenäisyys vertailua tekevässä tutkimuksessa on tärkeää. Samat kysymykset kannattaa suorittaa samalle joukolle samoin menetelmin. Siinä neuvoni sille, joka lukee työtäni haaveenaan tehdä laadullista, vertailevaa tutkimusta.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. PS-kustannus, Jyväskylä.

Eskola J., Vastamäki J. 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, toim. Aaltola, J. & Valli, R. PS-kustannus, Jyväskylä, 24–42.

Heinonen, J. & Vento-Vierikko, I. 2002. Sisäinen yrittäjyys: uskalla, muutu, menesty. Talentum, Helsinki.

Hofstede, G. 1993. Kulttuurit ja organisaatiot. WSOY, Juva.

Kansikas, J. 2007. Kasva yrittäjyyteen. Talentum, Helsinki.

Kyrö, P. 2006. Entrepreneurship Education and Finnish Society. Teoksessa Working papers in Economics Volume 21 (TUTWPE No 149-154). School of economics and business administration. Tallinn, 63-80.

Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. (toim.) 2007. Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Hämeenlinna.

Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. 2007. Yrittäjyyskasvatuksen suuntia etsimässä. Teoksessa: Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia, toim. Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. 2007. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Hämeenlinna, 12-31.

Laitinen, M. & Nurmi, K 2007. Aktiivinen kansalainen yrittäjänä. Teoksessa: Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia, toim. Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. 2007. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Hämeenlinna, 78-101.

Lehtonen, H. 2007. Tavoitteellista ja innostavaa oppimista kohti. Teoksessa: Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia, toim. Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. 2007. Yrittäjyyskasva-

- tuksen julkaisusarja 5/2007, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Hämeenlinna, 198 – 213.
- Leskinen, P-L. 2000. Yrittäjyyttä etsimässä. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Luukkainen, O. & Wuorinen, J. 2002. Yrittävä elämänsenne: kasvaminen yksilönä ja yhteisönä. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Metsämuuronen, J. (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Michelsen, K-E. 2005. Yrittäjyyden paradoksi. Taloustieto Oy, Helsinki.
- Myllyniemi, S. 2004. Nuorisobarometri 2004. Teoksessa: Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004, toim. Wilska, T-A. Edita, Helsinki, 10-57.
- Ristimäki, K. 2004. Yrittäjyyskasvatus. Yrityssanoma Oy, Järvenpää.
- Rope, T. 2000. Suuri markkinointikirja. Otavan kirjapaino Oy, Helsinki.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) 2005. Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino, Jyväskylä.
- Römer-Paakkanen, T. 2007. Korkeakouluopiskelijoiden käsityksiä yrittäjän ammatista uravaihtoehtona. Teoksessa Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia, toim. Kyrö, P. Lehtonen, H. & Ristimäki, K. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007. Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Hämeenlinna, 172-195.
- Tonttila, K. 2001. Mitä mieltä yrittäjyydestä? Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia. Raportteja ja selvityksiä 36. Palmenia-kustannus, Helsinki.
- Torokoff, M. 2006. Opportunities for Schools to Develop Entrepreneurship Education: the Example of Estonia. Teoksessa: Working papers in Economics Volume 21 (TUTWPE No 149-154). School of economics and business administration. Tallinn, 81 - 96.
- Utriainen, V. 2003. Yrittäjyyskasvatusta käytännössä. Suomen kuntaliitto, Helsinki.
- Valli, R. 2001. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, toim. Aaltola, J., Valli, R. PS-kustannus, Jyväskylä, 100 - 112.

Wilska, T.-A. (toim.) 2004. Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004. Edita, Helsinki.

Muut lähteet

ION - Illinois Online Network, 2007. Learning Styles and the Online Environment. <http://www.ion.uillinois.edu/resources/tutorials/id/learningStyles.asp> (luettu 7.11.2007)

Lehtonen, U. 2007. Raportti yrittäjyyskasvatuksen teemavuodesta Suomussalmen Kirkkonkylän koululla. Julkaisematon lähde.

Koiranen, M. 2000. Yrittäjyyskasvatus - Ajatuksia yrittäjyyteen oppimisesta. Saatavilla: http://www.yrittajakoulu.com/yrittajyyden_oppia/dokumentit/document.asp?UID=8728&docID=197 (luettu 17.7.2007)

Opetushallitus 2004. Peruskoulun opetussuunnitelma. Saatavilla: http://www.oph.fi/ops/perusopetus/po_16_1_versio.doc (luettu 26.9.2007)

Paakkunainen, K. 2006. Alkaisinko yrittäjäksi? Tutkimus nuorten yrittäjyyspoliittisista kirjoituksista ja asenteista. Saatavilla: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/yritys.pdf> (luettu 16.10.2007)

Pekkarinen, M. 2006. Kauppa- ja teollisuusministeri Mauri Pekkarisen puhe Innovatiivisuutta yrittäjyyteen ja teknologian opetukseen -seminaarissa 2.8.2006. Julkaisematon lähde

Silius, K. & Tervakari, A.-M. 2006. Kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät. Saatavilla: <http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/kval-tutk/2005/luennot2005/liitteet/kvalit070306.pdf> (luettu 8.11.2007)

Suomussalmen kunnan perusopetuksen opetussuunnitelma. 2005. <http://www.salmiperusopetus.fi/ops/index.htm> (luettu 8.10.2007)

LIITTEET

Liite 1. Linkkivinkkejä yrittäjyyskasvatukseen liittyen

Liite 2. Kysymyslomake esseevastauksia varten

Linkkivinkkejä yrittäjyyskasvatuksesta kiinnostuneille

- <http://www.yrittajyyskoulu.com> -Artikkeleita yrittäjyydestä ja yrittäjyyskasvatuksesta
- <http://www.nuoriyrittajyys.fi> -Nuori Yrittäjyys ry -kotisivut
- <http://www.enorssi.fi/> -Harjoittelukoulujen yhteistyöverkoston sivut
- <http://projektit.ekymi.fi/opy/matlink.htm> -Tietoa ja materiaalia yrittäjyyskasvatuksesta
- <http://www.uta.fi/entrenet/> -Tampereen yliopiston yrittäjyyskasvatussivut
- <http://www.yrittajat.fi/sy/home.nsf/www/yrittajyyskasvatus> -Suomen Yrittäjien yrittäjyyskasvatussivut

Koulussamme on vietetty normaalin koulutyön lisäksi yrittäjyyskasvatuksen teemavuotta. Suvistolan Mari, joka työskenteli koulusihteerinä syyslukukauden aikana, innostui yrittäjyyskasvatuksesta siinä määrin, että päätti tehdä aiheesta tradenomiopintojensa lopputyön. Marin lopputyöhön, ja tulevien teemavuosien suunnitteluun liittyen pyytäisin kaikilta oppilailta vastauksia alla oleviin kysymyksiin.

Luokka: _____

1. Miten yrittäjyyskasvatuksen teemavuosi onnistui? (Mikä oli hyvää, mikä huonoa, näkyikö teema lukuvuoden mittaan millään lailla?)

2. Voisiko sinusta tulla yrittäjä? Perustele.
